

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Nepilna laika studijas
1. līmeņa profesionālā studiju programma
Pirmsskolas izglītības skolotājs

LIENE STEPANOVA

2 - 3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstība rotaļā

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Akadēmiskais amats

Zinātniskais/
akadēmiskais grāds

Vārds,uzvārds

Paraksts

RĪGA 2018

Saturs

Ievads.....	3
1. 2-3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmes un tās ietekmējošie faktori.....	6
1.2.Pašapkalpošanās prasmes ietekmējošie faktori	18
2. 2-3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmes veicinošu rotaļu organizācija.....	24
2.1.Rotaļu veidi.....	24
2.2.Pašapkalpošanās prasmes veicinošu rotaļu organizācijas nosacījumi	29
3.Rotaļu nozīmes izpēte 2-3 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās attīstībā	37
3.1.Pētījuma organizēšana un metožu apraksts	37
3.2.Rotaļu ieviešana	38
3.3.Rotaļu ietekme uz 2-3 gadīgu bērnu pašapkalpošanos.....	41
Secinājumi	45
Literatūras un avotu saraksts	46
Pielikumi.....	48
1.pielikums.Anketa vecākiem.....	48
2.pielikums. Rotaļu apraksti	50

Ievads

Šajā mūsu steidzīgajā laikmetā, kur viss attīstās tik ātri, gan bērni, gan vide ap viņiem, būtu neloģiski, ja tiktu piemirsts par vienām no primārām lietām, kā pašapkalpošanās. Ja bērns un vēlāk, jau kā pieaudzis cilvēks, nespēj sevi aprūpēt, veikt elementāras un ne tik elementāras pašapkalpošanās darbības, jutīsies nepatstāvīgs, nepārlicināts par sevi - „nepielāgots” dzīvei. Trūks patstāvības, jo viņam vienmēr būs vajadzīga kāda otra cilvēka palīdzība vai nu viņš jutīsies nekomfortabli, jo veikt pašapkalpošanos priekš viņa būs sarežģīti un grūti. Vēl sliktāk, ja to sāks izmantot, lai daudz ko nedarītu. Liekas dīvaini, kad otrās klases skolnieku mammām (ne visu bērnu) ir jādodas līdz uz baseinu un jāpalīdz savam bērnam apgērbties, jo viņam pašam ir grūti vai nu izdarāms lēnām un mokoši grūti. Tāpēc vecāku un skolotāju uzmanība būtu jāpievērš šai problēmai un savlaicīgi jau pirmsskolas vecumposmā, kad bērns attīstās visintensīvāk un ir pats ieinteresēts apgūt ko jaunu. Nevajadzētu liegt bērnam apgūt jaunas lietas, bet viņu atbalstīt atbilstoši vecuma posmam un attīstības pakāpei. Pieaugušie labu gribēdami vai laika trūkuma pēc, izdarot visu bērna vietā, diemžēl nevis palīdz, bet liedz viņam būt patstāvīgam, nodarot tikai ļaunu. Bērns pie šīs „izdarīšanas viņa vietā” var ļoti ātri pierast un pat necensties ko darīt. Kāpēc būtu jācenšas, ja visu izdara kāds cits. Un arī bērns, kas vēlētos ko darīt, bet viņam to liedz, jo jāsteidzas, vai nepareizi uzvilks ar laiku pārstās izrādīt interesi ko darīt. „Pats galvenais, ko mēs varam sniegt mazajam ķīparam, ir nedalīta mūsu uzmanība, atraujoties no mobilo telefonu un planšetdatoru ekrāniem” (Višķere,2017,4), jo tas ir svarīgi bērnam, lai kļūtu par pilnvērtīgu cilvēku nākotnē.

Nenoliedzami svarīga nozīme ir skolotāju un vecāku sadarbībai. Jo nu ne visi vecāki lasa psihologu un pedagogu grāmatas par bērna attīstību un katra vecuma attīstības vajadzībām un īpatnībām. Ne visi vecāki apmeklē lekcijas, kurās varētu uzzināt ko noderīgu sev, lai vairāk izprastu savu bērnu un kas varētu būt labāk, katra bērna attīstības posmā. Skolotāji ir tie, kas var vecākus uzrunāt, iepazīstināt un kopīgiem spēkiem pilnveidot bērna attīstību pašapkalpošanās jomā, kā arī bērna attīstību veselumā. Jo skolotāji spēj tikai daļēji ietekmēt bērna attīstību, jo viņš „nāk” no ģimenes, kurai ir savs dzīves veids un sava vide. Mūsdienu skolotājam ir jāatrod sadarbības veidi ar vecākiem bērnu labā. Tā ļaujot bērnam attīstīties pozitīvā vidē, kurā bērns pēta, izzina un darbojas uzzinot par šo pasauli un arī par sevi pašu vairāk un vairāk.

Pirmsskolas vecumposma bērniem par šīs izziņas un darbības „palīglīdzekli” kļūst rotaļa, kura ir bērnības neatņemama sastāvdaļa. „Rotaļa ir bērnības pavadonis. Bērns un rotaļa ir nesaraujami saistīti, jo tā bērnam rada prieku, enerģiju, kā arī attīsta viņu” (Dzintere,Boša,1997,5).

Višķere (2017) piekrītot pedagoģijas teorētiķa F.Frēbeļa atziņām par rotaļu saka, ka caur rotaļu tiek „veidota izpratne par norisēm apkārtējā vidē un sekmēta sadzīvisko prasmju veidošanās. Rotaļa ļauj bērnam izteikt savas emocijas un pārdzīvojumus, apzināties attieksmi pret apkārtējās vides procesiem un realizēt savas spējas! Rotaļa sniedz drošības izjūtu un emocionālo labsajūtu! Mācīšanās caur rotaļu notiek dabiski, nepiespiesti, bez piepūles” (Višķere,2017,5)!

Darba autore savam kvalifikācijas darbam ir izvēlējusies tēmu „2-3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstība rotaļā”. Tā kā darba autore strādā ar 2-3 gadus veciem bērniem, ir iespēja novērtēt un izanalizēt rotaļu ietekmi uz pašapkalpošanās attīstību.

Pētījuma objekts: pašapkalpošanās prasmes veicinošu rotaļu organizācija mazbērnu grupā.

Pētījuma priekšmets: 2 -3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstība.

Mērķis: Izpētīt rotaļu organizācijas nosacījumus 2- 3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstības veicināšanai.

Hipotēze: Rotaļas veicina 2 -3 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstību, ja tās:

- nodrošina bērnu fizisko attīstību;
- veicina sīkās motorikas attīstību;
- tiek organizētas atbilstoši bērnu sensitīvajam periodam un vecumposma attīstības vajadzībām.

Uzdevumi:

- analizēt pedagoģisko literatūru par pētāmajiem jautājumiem;
- izzināt rotaļu ietekmi uz bērna pašapkalpošanās attīstību;
- veikt praktisko pētījumu par rotaļu ietekmi uz 2 -3 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās attīstību.

Izmantotās metodes:

- teorētiskās literatūras izpēte;
- pedagoģiskā izmēģinājuma darbība;
- iegūto datu apstrāde.

Pētījumu bāze: „X” pilsētas pirmsskolas izglītības iestāde „Y” grupa, kurā ir 16 bērni
- 11 meitenes un 5 zēni.

Pētījuma laiks: no 2018.gada septembra līdz 2018.gada novembrim.

Kvalifikācijas darba struktūru veido: anotācija, ievads, problēmas izpētes teorētiskā daļa, praktiskā izpētes daļa, izmantotā literatūra, pielikumi.

1. 2-3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmes un tās ietekmējošie faktori

1.1. 2-3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmju raksturojums

Pašapkalpošanās ir viena no primāram lietām, ko vajadzētu apgūt ceļā uz patstāvību. To, kas pieaugušajam šķiet vienkārši, bērnam ir liels un grūts darbs. Spēja sevi apkalpot, ceļ bērna pašapziņu, liek justies drošāk, brīvāk. Līdz ar to bērns spēj vieglāk un ātrāk pielāgoties jaunai videi.

Jaunākā vecumposma bērniem pašapkalpošanās prasmes tiek pielīdzinātas darbam, kuru veicot bērns pakāpeniski apgūst pieaugušajam tik saprotamas lietas kā mazgāt rokas, slaucīt tās. Bērnam tas ir pietiekoši grūts darbs, kuru veicot bērnam ir vajadzīga liela piepūle un koncentrēšanās. Par palīgu pašapkalpošanās apguvei var izmantot kādu rotaļlietu, rotaļu darbību, kas varētu bērnu piesaistīt vairāk, nekā pati pašapkalpošanās apguve, kaut gan bērnam šinī vecumposmā patīk atdarināt pieaugušo. Iemesls, kāpēc varētu nesanākt pašapkalpošanās prasmes ir vāja lielo un mazo muskuļu attīstība un mazā pieredze, kura bērnam bijusi. Pakāpeniski, attīstoties, rotaļāšanās pāraug par tik saprotamām pieaugušajam raksturīgām prasmēm kā pašapkalpošanās prasmes. (Pirmsskolas vecuma bērnu audzināšana darbā,1980)

A.Ļubļinska (1979), raksturojot bērna pašapkalpošanās prasmes norāda, ka pašapkalpošanās ir darbs, praktisks darbs, sava veida palīdzība pieaugušajam. Tās ir praktiskās iemaņas, kuru veikšanai nepieciešams intelektuālais un arī fiziskais saprindzinājums, kā arī liela gribas piepūle. Tas ir ilgstošs ceļš, lai tiktu līdz gala mērķim, kura ceļā var gadīties dažādi šķēršļi, kas var aizkavēt šo mērķa sasniegšanu. Šķēršļi var būt dažādi, piemēram, ierobežota darbošanās brīvība. Mazbērnu vecumposmā darbs skaitās patstāvīgi nomazgāt rokas, novilkt un uzvilkt zābakus. Jo īpaši 2-3 gadīgi bērni jutīsies priecīgi darot šo darbu, apgūt praktiskās iemaņas kopā ar vecākiem, piemēram, mazgājot traukus, uzslaukot istabu. Var būt bērna darītais darbs gala rezultātā nebūs, kādu vēlētos pieaugušais. Bet dodot bērnam iespēju darboties kopīgi vai atsevišķi mēs paveram bērnam iespēju bērna domāšanai un iztēles attīstībai. Šādu bērna darbu varētu pielīdzināt rotaļai, kurai, protams, būtu jābūt atbilstoši bērna psiholoģiskajām un fiziskajām spējām. Šajā vecumposmā bērnam darba rezultāts nav tik svarīgs, kā pats process (Ļubļinska,1979). Jo bērnam svarīgas ir „darbības, kurām ir rotaļu raksturs un nav noteikta mērķa” (Helviga,2006,63). Ja pieaugušā darba rezultātā ir ārējs atalgojums, tad bērnam beidzot darbu nekādi ārēji rezultāti nav vajadzīgi. Bērna atalgojums par viņa darbu, rotaļāšanos ir viņa

iekšējā pilnveidošanās (Helviga,2006). Arī Ibuka (*Ибука,2011*) uzsver, ka ļaujiet bērnam baudīt tieši darbības procesu, negaidiet no viņa rezultātus, tas nav viņa attīstības mērķis. Un iesaistiet viņu ikdienas darbībā, lai būtu ģimeniski kopības sajūta.

Iepazīstot bērna attīstību pašapkalpošanās jomā, tā ir jāskata saistībā ar viņa attīstību arī citās jomās, jo bērns attīstās veselumā un līdz ar to arī pašapkalpošanās prasmes attīstās vienlaicīgi ar visu pārējo atbilstoši vecumposma iespējām.

„Cilvēks ir veselums, viņa ģenētiskie un dzīves aspekti nav pētāmi un izprotami atrauti cits no cita. „Jēdziens „veselums” raksturo parādības, procesus, sistēmas pēc tā, kā pamatkomponenti, kas hierarhiski apvienojoties, nodrošina pilnvērtīgu parādības procesu, sistēmas funkcionēšanu. Komponenti var veidot kopumu - summu, kas raksturo kvantitāti un vienību - veselumu kā kvalitāti” (Špona,2001,19). Bērns un bērna attīstība nu nekādi nav skatāma tikai vienā jomā, jo bērns attīstās vispusīgi. Svarīga ir attīstības līdzsvarotība, jo nav iespējams, ka tagad attīstīsim pašapkalpošanos un pārējo pēc tam. „Vispusīga attīstība ir fiziskās, psiholoģiskās un sociālās attīstības līdzsvars” (Špona,2001,41). Ar to var saprast, ka bērns attīstās visās jomās vienlaicīgi, nu nekādi tikai vienā jomā.

Pedagoģiskā vārdnīca attīstību skaidro ka tā ir „secīgas, neatgriezeniskas, likumsakarīgas kvalitatīvas pārmaiņas cilvēka dzīves, dabas, sociālo un garīgo procesu norisē. Attīstību raksturo ar objekta stāvokļa (situāciju), posmu, fāžu maiņas likumsakarību. Cilvēka individuālā attīstība ir viņa dotumu (fizisko, garīgo) un vides faktoru mijietekmju noteikta neatgriezeniska pārvērtība virzība no zemākā uz augstāko, uz jaunā rašanos” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca,2000,22). Vallons par attīstību uzskata „sarežģītu indivīda un vides mijiedarbības noteiktu procesu”. Piažē par attīstību saka, ka „tās ir vispārejas likumības, kuras vada un virza organisma attīstību” (Špona,2001,28).

Bērna attīstību var iedalīt posmos - „bērna attīstība noris kā likumsakarīgi posmsecīgās (0-1.,1-3.,3-7.) un pēctecīgās kvantitatīvas un kvalitatīvas pārmaiņas (bioloģiskās evolūcijas pamatstadijas un cilvēka kultūratīstības posmi) viņa bioloģiskajās un garīgajās struktūras, un tās atklājas viņa attieksmes maiņā pret māti, tēvu, citiem cilvēkiem un lietu pasauli” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca,2000,27).

Bērns normālos apstākļos attīstās kā vienots vesels fiziskā un psihiskā attīstība, kuras pamats ir labvēlīga un droša vide ap viņu. Nenoliedzami svarīga ir mātes mīlestība un pēc iespējas plašāka darbošanās. Bērna normālai harmoniskai attīstībai ir nepieciešami vairāki priekšnosacījumi:

- bioloģiskie - jāpiedzimst ar veselu nervu sistēmu,
- nepieciešami emocionāli kontakti un verbālā saskarsme ar citiem, drošības izjūta un vajadzību apmierināšana,

- labvēlīgi apkārtējas vides nosacījumi - ģimenes vide ar sabiedrības pamatprasībām atbilstošu sociāli kulturālo līmeni,
- plašas darbošanās iespējas, kas nodrošina bērna attīstībai nepieciešamās fiziskās un intelektuālās aktivitātes (Golubina,2007,112).

A.Asmolovs veseluma pieeju iedala četrās kategorijās:

1) pirmkārt, cilvēks jāuzskata par dažādu sistēmu satāvdaļu. Cilvēkā parādās no katra sistēmas mantotās īpašības;

otrkārt, jāņem vērā materiālās pasaules objektiem piemītošo daudzveidīgo īpašību klasifikāciju;

2) treškārt, kopveseluma idejas evolucionārā attīstība ir atkarīga no katra atsevišķa elementa attīstības;

3) ceturkārt, lai izpētītu cilvēka personību, jānoskaidro, tādi sistēmveidojoši elementi, kas nodrošina personības attīstību kopveselumā un veicina savdabīgās individualitātes izpausmes konkrētos vēsturiskos apstākļos (D.Lieģeniece,1999,6).

Lai palīdzētu bērnam attīstīties ir jāiepazīst katrs bērns, ņemot vērā viņa iepriekšējo pieredzi. Jānovēro un jāiepazīst bērna spējas, katra bērna individuālās spējas. Jāpievērš uzmanība, kādas ir bērnu intreses, kas viņu ieinteresē vairāk, kas mazāk. Ko bērns spēj izdarīt, ko nespēj, vai spēj daļēji. Lai iepazītu bērnu, viņš ir jānovēro. Tā varētu izvērtēt vai bērna intereses un darbošanās atbilst viņa vecumam, nenoliedzami ir jāņem vērā katra vecuma raksturīgākās attīstību īpatnības. Kuras zinot, un piedāvājot jaunas izziņas sfēras var nonākt pie pozitīva rezultāta bērna attīstībā.

Lai iepazītu un attīstītu bērna pašapkalpošanās prasmes vērā ņemamas ir:

- viņa fiziskās attīstības iespējas;
- sīkās motorikas attīstība;
- runas un valodas attīstība;
- saskarsmes prasmju attīstība;
- gribas attīstība.

Visu bērnu fiziskā attīstība sakās jau embrionālā attīstību stadijā, kur fizioloģiskās, sensorās un kustību funkcijas sāk attīstīties, jo bērnam piedzimstot sensorās sistēmas ir gatavas pildīt savas funkcijas, kuras pašlaik neatbilst pieaugušo cilvēku sajūtām. Sīkās motorikas attīstība, bērnam agrīnajā dzīves posmā izpaužas ar satvērieniem. Kuras vislielākā un straujākā attīstība notiek bērniem no 3 līdz piecu gadu vecumam, kad bērns darbojas vis aktīvāk (Špona,2001). Tas atkarīgs no katra bērna attīstības, jo ir bērni, kas spēj darboties ar sīkiem priekšmetiem, piemēram, likt „bumbiņas ar caurumiem uz pulķīša", divu gadu vecumā

un ātrāk. Bet ir bērni, kuriem tas būs ļoti grūti izdarāms darbs. Tas vis atkarīgs no sīko muskuļu attīstības, iepriekšējās pieredzes. Šternfelde (2017) piekrītot grieķu filozofam Anaksagoram: „Cilvēks ir viens no attīstītākajām būtnēm tāpēc, ka viņam ir rokas" (Šternfelde,2017,5). „Rokas kļūst par līdzekli pilnības saniešanai"(Helviga,2006,75).Dažādie pētījumi par bērna attīstību, liek secināt ka „Tieši rokām ir liela nozīme pirmsskolnieka pieredzes iegūšanā un attīstībā" (Šternfelde,2017,5). Ar roku palīdzību bērns sāk rāpot, ar roku palīdzību bērns pieceļas, rokas ir palīgs bērna attīstībā, jo stiprinoties roku muskulatūrai ir vieglāk apgūt arī pašapkalpošanās pasmes, piemēram, noturēt karoti, pacelt krūzīti, un nenoliedzami darbojoties ar rokām, bērns attīstās arī citās jomās, jo „veiksmīga motoriskā attīstība pārvēršas zināšanās" (Brice,2013,6).

Tikpat svarīgi šajā vecuma posmā ir attīstīt pamatkustības, kuras ir vajadzīgas lai, piemēram, uzvilktu vai novilktu bikses, jo kā izsakās daudzi zinātnieki „ja šīs pamatkustības nav pamatīgi apgūtas agrā bērnībā, tad tās nevar attīstīt un pilnveidot dzīves vēlākajos gados" (Krauksts,2006,17). Pamatkustību apguve palīdz bērnam veikt kustības, kas vajadzīgas, lai noģērbtos, apģērbtos, ja bērns būs „stīvs" vai mazkustīgs, bērnam būs ļoti grūti veikt šīs pašapkalpošanās darbības. Pēc V.Krauksta domām ir, ka „motoro spēju, iemaņu un fiziskās kondīcijas apgūšana sakās jau agrā bērnībā. Bērni kustības lieto kā mehānismu, kā ierīci apkārtējās pasaules apgūšanā" (Krauksts,2006,18). Un, ka bērnam apgūstot pamatkustības atveras daudz plašākas iespējas uz apkārtējās pasaules iepazīšanu un izpētīšanu.

Šajā vecumposmā, kuru attīstības psiholoģijā dēvē par agrīno periodu (0 -3 gadi), bērnam mācoties staigāt, ļoti strauji attīstās kāju muskuļi, jo bērns pārvietojas un rodas jaunas intereses par objektiem, kurus bērns vēlas apskatīt uzkāpjot, iekāpjot un aptaustot. Palielinoties kustību spējām, palielinās arī bērna iespējas darboties ar dažādiem priekšmetiem un tā par galveno darbošanās veidu mazbērna periodā kļūst manipulācijas ar priekšmetiem, kuras bērns cenšas analogiski atdarināt. A.Ļubļinska (1979) ir izdalījusi priekšmetisko darbību pazīmes:

- tiek veiktas darbības ar kādu priekšmetu, piemēram, karoti, papīru, bumbiņu,
- acis darbojas saskaņoti, lai rokas un roku pirksti satvertu priekšmetu,
- vienas un tās pašas darbības atkārto vairākas reizes,
- priekšmetiskās darbības spēj sasniegt kādu mērķi, piemēram, pārvietot, nogāžot saplēst.
- tas palielina bērna uzmanību un bērns cenšas atkārtot, lai sasniegtu tādu pašu rezultātu, piemēram, kritiena troksni,

Priekšmetiskā darbība lielu lomu atstāj uz bērna:

- sensomotoriskā mehānisma funkcijām, bērnam arvien labāk redze sadarbojas ar roku darbībām un viņš spēj arvien vairāk izpildīt sīkākas un sarežģītākas darbības.

- priekšmetu sāk uztvert, kā vienu veselu, izmēģinot ar vien jaunas funkcijas ar viņu,

- bērnu nenogurdina atkārtot darbības līdz pat vairāku desmitu reizi,

- bērnu piesaista darbības process, kuru viņš gatavs atkārtot daudzas reizes un bērns paplašina savu darbības lauku, vēlēdamies izpētīt citus priekšmetus.

Jo lielāka būs bijusi bērnam iespēja darboties ar dažādām priekšmetiskām lietām, jo spēcīgāka būs bērna mazo muskuļu attīstība un līdz ar to bērnam vieglāk un ātrāk ir iespējas apgūt arī pašapkalpošanas prasmes. Darbojoties ar priekšmetiem stiprinās roku muskulatūra un bērns arvien vairāk spēj veikt arvien sarežģītākas funkcijas ar priekšmetiem un bērns sāk ar tiem rotaļāties. „Bērni kļūst veiklāki elementāro pašapkalpošanās iemaņu veikšanā...” „...arī lasīšanas un rakstīšanas procesa apgūvē mazāk sarežģījumi” (Šternfelde,2017,5). Tātad bērnu darbošanās ar dažādiem priekšmetiem un vingrinot roku sīko muskulatūru ne tikai pilnveidojas pašapkalpošanas prasmes, bet arī bērna roka pakāpeniski gatavojas rakstībai, kas ir svarīgi bērnam kļūstot vecākam.

Ir priekšmeti, kuriem bērns pievērš lielāku uzmanību un kurus viņš ignorē, priekšmeti kuri viņu nepiesaista. Ar šiem priekšmetiem bērns darbojas, uztver tieši brīdī, kad viņš darbojas, mazbērnu periodā bērnam nav izpratnes par pagātņi vai nākotni. Visas darbības un viņa emocionālais stāvoklis ir brīdī, kad notiek viņa darbošanās. Tas ir viņu.

„No 1-3 gadu vecumam - priekšmetiskās manipulācijas, kas virzītas uz priekšmetu un lietu izzināšanu, pārsvarā nodrošina izzināšanas procesu attīstību. Psihē attīstās runa un darbīgā domāšana” (Golubina,2007,86). „Bērnam no dabas raksturīga tieksme izzināt, saglabāt sevi, sazināties, augt un attīstīties, pozitīvi sevi novērtēt, tieksme pēc brīvības un pašnoteikšanās” (Gipenreitere,2008,28). Savukārt Špona (2001) piekrīt Vigotska atziņai par bērna izzināšanas attīstību, piekrīt, ka „īpaša loma piešķirta tieši sociālai videi. Bērni mācas no apkārtējiem cilvēkiem” (Špona,2001,28).

Sakarā ar to, ka bērniem rodas interese par daudzām lietām arī runa šajā vecumposmā attīstās salīdzinoši ātri. Pirmais gads, kad bērnos sāk parādīties pirmie apzinātie vārdi (mamma, tētis). Pusotra gada vecumā bērns var salikt divu vārdu kombinācijas. No divi līdz divarpus gadiem bērni var izteikt garākus izteicienus (tāpēc Madija raudāja, kas tas ir?). Trīs gadu vecumā bērni jau spēj sarunāties, bet var neatbildēt. Tomēr divu gadu vecumā pasīvais vārda krājums ir lielāks, kā aktīvais vārda krājums. Bieži vien šī vecuma runa ir nesaprotama cilvēkiem, kas ar bērnu ikdienā nekontaktē. Bērns nespējot izteikt visu ko vēlas, jo vēl tik labi

nerunā un ir lietas, kuru nosaukumus viņš vēl nezina, parāda ar rokām, gaidīdams no pieaugušā šī priekšmeta, lietas nosaukumu. Vārdu bērns uztver kopā ar žestiem, mīmiku, balss intonāciju. Pusotra gada vecumā bērns ir apguvis apmēram 30 - 100 vārdu, pēc divu gadu vecuma vārda krājums var palielināties līdz pat 300 vārdiem, 3 gadu vecumā tas jau var izaugt līdz 1500 vārdiem. Liela nozīme runas attīstībā ir bērnu saskarsmei ar pieaugušo, ja tās būs maz arī vārda krājums būs mazs. Apmēram no divu gadu vecuma, kad bērnam rodas interese par daudzām lietām, pieaugušam vajadzētu atbildēt uz bērna uzdotajiem jautājumiem, jo bērns nesajūtot atbildes var pārstāt tos uzdot (Svence,1999).

„Attīstās arī fonemātiskā runa - gramatiskā formu saskaņošana. Tā veidojas no 1-3 gadu vecumam, kad gandrīz visos gadījumos bērni jau saskaņo gramatiskās formas, locījuma un galotnes. 3 gadu vecumā bērni var veidot sarežģītākus teikumus. Ir apzināta apziņas kontrole pār to, ko saka. 3 gadu vecumā mazie sāk ieklausīties, ko savā starpā runā pieaugušie, runas attīstību šajā vecumā saista ar saskarsmi, jo bez saskarsmes runa nevar attīstīties" (Pirmsskolas izglītība,....,6).

A.Špona, atsaucoties uz Ē. Fromma domām norāda, ka ceļā uz personības attīstību bērnam ir jāizdzīvo vairāki posmi:

- bērnam apzinoties, ka māte un citi cilvēki ir kaut kas atsevišķs, sāk pievērsties priekšmetiem un pētīt tos,
- attīstoties kustību un sajūtu orgāniem palielinās, bērns sāk sevi atdalīt no vides ar darbību, kura ir līdzīga pieauguša cilvēka darbībai,
- kad bērns sāk apzināties sevi kā darbības subjektu sāk attīstīties viņa personības neatkarība un personīgā brīvība (Špona,2001,24).

D.Lieģeniece (1999.) norāda uz Ē.Eriksona ir formulētajām 8 personības attīstības stadijām, no kurām 2 var attiecināt uz šajā pētījumā aktuālo vecumposmu:

1. 1.stadija (inkorporatīvā stadija) no dzimšanas līdz viena gada vecumam bērnam veidojas uzticēšanās vai neuzticēšanās ārējai pasaulei. Tas lielā mērā ir atkarīgs no pieaugušā un pirmām kārtām no mātes mīlestības un gadības. Emocionālā tuvība, sarunas ar bērnu, bērnam liek ārējo pasauli uztvert labvēlīgi.

2. 2.stadija (agrās bērnības stadija) aptver otro un trešo dzīves gadu. Bērns vēlas kļūt patstāvīgs rodas apņēmīgums. Šajā vecumā ir ļoti svarīgi ļaut bērnam pašam veikt darbības, kas atbilst bērna spēkiem, nesteidzinot, tad bērnam veidojas apziņa ka viņš pārvalda savas kustības. Bērnam rodas patstāvīgums. Ja vecāks, pedagogs mēģina rīkoties bērna vietā, bērnam rodas šaubas par savu spējām (Lieģeniece,1999).Šo stadiju iespējamais pozitīvos risinājumus ir apkopojusi A. Miltuze (2015) tabulā (sk.1.tabulu) (Miltuze,2015,316).

1.tabula. Stadiju pozitīvie risinājumi.

Stadija un aptuvenais vecums (gados)	Krīzes risinājums (pozitīvs - negatīvs)	Pozitīva risinājuma priekšnoteikumi
Zīdaiņa vecums (0 -1)	Uzticēšanās - Neuzticēšanās	Uzticēšanās ir saistīta ar konsekventu vecāku gādību un atsaucību zīdaiņa vajadzībām. Zīdāinim veidojas pamatuzticēšanās pasaulei, savas vērtības izjūtas.
Agrīnā bērnība (2 - 3)	Autonomija - kauns un šaubas par sevi	Bērns mācās attīstīt sava spējasvarēšanu, patstāvību (apgērbties, iet uz podiņa, ēst) un saņemt vecāku atbalstu savos centienos.

A. Špona, analizējot psiholoģijas klasiķu skatījumu uz bērna attīstību atzīmē, ka katrā konkrētajā posmā bērns ir īpaši jūtīgs, pret kādu lietu un kāda lieta viņu vispār neskar. Šīs stadijas ir kā nodala, attīstības posmu, ko varētu dēvēt par „krīzi”. Tas ir posms, kuru bērns it kā „pārkāpj”, jo pilnveidojas - attīstās. Pēc Ē. Eriksona domām bērna normālu attīstību noteiks tieši krīzes atrisinājums. Viņš bērna krīzi redz kā pagrieziena punktu un izšķirošu paaugstinātas ievainojamības un īpašu iespēju periodu, kas tādēļ ir paaudžu savstarpējās neatbilstības ontogēnētiskais aizsākums. Savukārt L. Vigotskis par krīzi dažādos posmos saka, ka tie ir kritiskie momenti un tie ir būtiski tālākai attīstībai. Savukārt jaunveidojumi, kuri parādās šajos momentos nesaglabājās tik izteikti kā jaunveidojumi, kuri iegūti ne krīzes momentos. Krīzes momentos iegūtie jaunveidojumi mainās un pilnveidojas (Špona, 2001).

D. Vigule, iepazīstinot ar Latvijas pedagoģijas klasiķu atziņām, akcentē K. Deķēna uzskatus par to, ka liela nozīme ir jāpievērš gribas attīstībai, ka griba ir viena no personības tikumiskākajām īpašībām. Pirmās gribas iezīmes jau parādās bērnam piedzimstot, kad bērns vēlas ēst un sniežas pēc krūts. Tās ir pirmās neapzinātas gribas pazīmes, kuras bērnam neliedzam. Tiek uzsvērts, ka griba un jūtas ir neatdalāmi, tās veido bērna attieksmi pret sevi, savu „Es” un lietām ap sevi. Kā uzsver pedagogs dziņa ir pirmā gribas izpausme, kas izpaužas mazam bērnam tiecoties pēc kāda priekšmeta. Arī J.A. Students uzskata, ka griba izpaužas jau agrā bērnībā un ietver sevī mērķa apziņu, tieksmi pēc mērķa un līdzekļu izvēli mērķa sasniegšanai. Bet gribai jāattīstās kopā ar jūtām, lai neatīstītos nesaprātīgā griba, kura neliecina par tikumisku cilvēku. Patstāvīgās gribas izpausmes parādās, kad bērns sāk rotaļāties ar priekšmetiem. K. Deķēna uzskati ir, ka rotaļa attīsta bērna prātu, fantāziju un gribu. Gribas audzināšanai ir jābūt netiešai, lai bērna gribas audzināšana nepārvērstos par pieaugušo gribas apmierināšanu. J. Students uzsver, ka darbība ir pats svarīgākais gribas komponents. Tā kā mazbērnu periods ir aktīvs kustību laiks un notiek ļoti aktīva priekšmetiskā manipulācija ir jāļauj bērnam izpausties gribas attīstībā. Ja bērns vēlas palīdzēt mammai nomazgāt traukus, vai pats vēlas nomazgāt rokas ļausim to. Tā ir kā rotaļu darbība,

kurai bērns ir izrādījis gribu. Jo, griba ir tā, kas liek kustēties, darboties un līdz ar to attīstīties visās jomās (Vigule,2000).

Vairāki pedagoģiskie pētījumi ir veikti uz darbības koncepcijas un personiskuma principu un tika konstatēts, ka ļoti liela nozīme ir tieši bērna gatavībai veikt kādu darbību. Bērnam ir vajadzīga motivācija, kāpēc jāveic kāda darbība (Lieģeniece,1992).

„Svarīgs nosacījums bērna veiksmīgai attīstībai ir viņa drošība, vecāku mīlestība, bioloģisko vajadzību apmierinājums un kopīga darbošanās" (Miezīte,2000,77).

„Atdarīšana ir bērnam tikpat svarīga kā elpošana .Juteliskie iespaidi tiek it kā ieelpoti - atdarināšana tam seko kā izelpa" (Karlgrēns,2008,30).

Ievērojamā itāļu ārste, pedagoģe, psiholoģe, kā arī zinātniece-pētniece un jauno ideju atbalstītāja pievērsa visas sabiedrības uzmanību atklājot bērna iekšējo pasauli, izveidojot pašattīstības sistēmu speciāli sagatavotā attīstošā vidē, kurai ir liela nozīme bērna attīstībai. Vide, kur bērns caur roku darbību un jūtu skaidrību attīsta sensorās sajūtas, domāšanu, uzmanību, atmiņu, runu. M.Montesori kredo:„humāna pedagoģija ir iespējama tikai tad, ja bērniem tiek dota darbības brīvība, kas balstās uz pašdisciplīnu" (Prudņikova,2004,11). M.Montesori uzskatus par vērtīgiem ir atzinusi D.Lieģeniece, kas piedāvā M.Montesori izstrādātos bērna sensitīvos periodus. Katrā no šiem periodiem bērniem ir jūtīgs uz ārējiem vides faktoriem. Šos periodus ir jāizmanto bērna attīstībai. 2-3 gadus ietveroši periodi ir sekojoši::

1) 0-3 gadi - absorbejošā prāta un sensoro pieredžu laiks. Bērna prātu šajā periodā M.Montesori nosauca par absorbejošo (uzsūcūšo). Prāta darbība un raksturs ir noslēpumu pilns;

2) 1,5 - 3 gadi - valodas attīstības sensitīvais periods;

3) 1,5 - 4 gadi - koordinācijas un muskuļu attīstības sensitīvais periods, kurā bērnam ir interese par maziem priekšmetiem;

4) 2 -4 gadi - kustību bagātināšanas periods, kurā apzinās secību laikā un telpā, izrāda interesi par „taisnību un uzticēšanos";

5) 2,5 - 6 gadi - sensorās bagātināšanās periods;

6) 3 - 6 gadi - jūtīgums pret pieaugušo ietekmi (D.Lieģeniece,1999,39).

Bērnu psiho motorikas attīstībā pēc vecuma posmiem (Vizel) min ka:

- 1,5 -2 gadu veciem bērniem notiek reljefa apguve, ko nodrošina asoacitīvu sakaru veidošanās starp paura-premotorām un pakauša zonām. Ar pieliekošu soli bērns kāpj pa kapnēm, turoties pie margām vai pieaugušo rokas. Parādās roku smalkā motorika un mazu priekšmetu ievietošana noteikta izmēra atverēs,

- 2-3 gadi bērnu sarežģīto kustību koordināciju nodrošina aktīva zemgarozas un smadzenīšu kustību sistēmas attīstība; bērns var piecelties no krēsliņa bez atbalsta, parkāpj pāri šķēršļiem, kāpt lejā pa kāpnēm ar pieliekošu soli, noķert viņa virzienā ripojošu bumbu, celt torni no vairākiem klučiem.
- 3 - 4 gadīgs bērnam parādās pirmās automatizētās kustības. Bērns var nostāvēt uz vienas kājas, apmēram trīs sekundes, nostāties uz pirkstgaliem, spert pa bumbu, braukt ar trīsriteni, darboties ar plastilīnu veldams „desiņu” (Pirmsskolas pedagoģijas katedra,2015,178).

Bērna zināšanas, izpratne un priekštati par dažādām likumsakarībām rodas pakāpeniski mainoties kognitīviem vecumiem. Kā skaidro šveiciešu psihologs Piažē (*Piaget 2002*), ka mainoties bērna kognitīviem vecumiem mainās arī bērna izpratne, sapratne par dažādiem priekšmetiem un dažādām dabas likumsakarībām par pasauli vispār. Viņš skaidrojot kognitīvo attīstību izmanto jēdzienu „sensmotorās shēmas”, kas nozīmē, ka „zīdaiņa prātā attīstītās shēmas, kas nodrošina specifisku stimula uztveršanu un priekšstatu izveidošanu par šo stimulu” (Miltuze,2015,301). Tad seko „asimilācija” - kur, jau esošajā shēmā tiek iekļauts, kāds jauns priekšstats. Piemēram, mazam bērnam piemīt dažas primārās shēmas (zīšanas shēma), sākot zīst mammas krūti esošā shēma papildinās, ko tad arī sauc par asimilāciju. Turpretī jēdziens „akomodācija” ir jaunu shēmu izveidošanās. Piemēram, bērns saskaras ar ko jaunu, ar ko nekad nav saskāries (pēc mātes krūts, bērnam tiek iedots biezenis) un bērņā izveidojas jauna shēma, kuru sauc par akomodāciju. Šie asimilācijas un akomodācijas procesi turpinās un norisinās nepārtraukti visas dzīves garumā. Piažē kognitīvo attīstību ir izdalījis četrās stadijās, no kurām pirmsskolai var piedēvēt pirmās divas:

1.sensmotorā stadija (0-2 gadi) - Bērnam atkārtojas vienas un tās pašas darbības veidojas mērķtiecīgas sensorās un motorās darbības ar savu ķermeni. 4 -8 mēnešos bērns sāk veikt atkārtotas darbības ar priekšmetiem. 7-8 mēnešos bērnam veidojas priekšstats par priekšmetu nezūdamību. Ap gadu bērns sāk veikt vienas un tās pašas darbības ar dažādiem priekšmetiem. Sāk attīstīties atdarināšanās prasmes. Šīs stadijas beigās bērns spējīgs domāt simboliski.

2.pirmsoperacionālā stadija (2-7 gadi) - Bērnam šinī vecumā pilnveidojas valoda. Bērns aktīvi izmanto simbolus, darbojoties. Bērnam ir egocentriska domāšana, visu redz un skata no sava skatu punkta. „...jo visa pasaule viņam koncentrējās tikai ap viņa pasauli, pasaule vispirms atklājās kā pasaule priekš „sevis” (Vigule,1998,17). Bērns nespēj izprast vispārīnātas lietas, visu uztver burtiski. Kā arī šī vecuma bērns spēj pievērsties tikai vienai dimensijai (Miltuze,2015).

Dažādu teorētisko skatījumu raksturojums 1-3 gadu vecumposmam D.Lieģenieces (1999) apkopotā tabulā (sk.2.tabulu).

2.tabula.1-2-3 gadus veca bērna raksturojums dažādu teoriju skatījumā.

Nr. p.k .	Bērna vecums	Teorijas nosaukums	Vecumposma apzīmējums	Vecumposma raksturojums
1.	1-2	Psihosociālā, psiho-analītiskā teorija (Ē.Eriksons)	Agrās bērnības Stadija	Par valdošo var kļūt vēlēšanās paust patstāvīgumu,rodas apņēmīgums vai kauna un šaubu izjūta.Bērna aktivitāte bieži nonāk pretrunā ar pieaugušo izvirzītajām prasībām.Ja pieaugušie ļauj patstāvīgi veikt darbības,kas atbilst bērna spēkiem,nesteidzina,tad bērnā veidojas apziņa,ka viņš pārvalda savas kustības,sevi un apkārtni.Pretēji tam var rasties kauna vai šaubu izjūta.
2.	1-1,5	Kognitīvā teorija (Ž.Piažē	Sensori motoriskā vai praktiskā inteliģence	Pakāpi raksturo pirmās paraduma kustības,pirmie veidotie jēdzieni,pirmās diferencētās emocijas un pirmi elementārie efektīvie veidojumi mijiedarbībā ar apkārtējo vidi.Bērns ir egocentrisks tajā nozīmē,ka pasauli uzskata par sevis paplašinājumu,turpinājumu.Priekšmeti apkārt nokļūst uzmanības lokā,jo mācās koordinēt un kontrolēt savus uztveres un motoriskos mehānismus.Veidojas klātneesošu priekšmetu un lietu mentālais attēls galvā.Verbālā uzvedība sāk ietekmēt domu procesus
3.	1,5-2	Pasaules attēlojuma sistēmas Dž.Brunera Teorijā	Pirmā pasaules attēlojuma sistēma (izārdošā)	Bērns ar darbības palīdzību savu pieredzi pārvērš iekšējās struktūrās.Šis mijiedarbības veids ar pasauli sekmē viņa fizisko prasmju apguvi.Tiek aktivizētas sajūtas,jūtas
4.	1-2-3	Bērnu intelektuālās attīstības teorija (L.Vengers, A.Zaporožecs)		Agūst priekšmetu lietošanas paņēmienus.Attīstās uzskatāmi darbīgā un uskatāmi tēlainā domāšana.
5.	1-3	Bērna personības attīstības teorija (L.Božoviča, A.Ļeontjevs)		Pēc L.Božovičas datiem,jau otrajā dzīves gadā veidojas pirmie personības jaunveidojumi - motivējošie priekštati.Tie nodrošina bērna „atraušanos" no tieši uz viņa darbojošās situācijas un dod sākumu aktīvām uzvedības formām.Nākošajā posmā(3 gadu krīze) par personisko jaunveidojumu kļūst sistēma,„es" un tās

				radītā vajadzība pašdarboties.
6.	1-3	Kulturāli vēsturiskā koncepcija (Ļ. Vigotskis)	Runas, „naivās psiholoģijas stadija”	Bērns sāk apzināties pats savu ķermeni un tuvāko apkārtni. Šajā laikā viņš veic pirmos praktiskos prāta attīstības vingrinājumus. (Piemēram, sāk lietot vienkāršus darba rīkus, tādus, kā nūja, lai sasniegtu kaut ko). Runa sāk kalpot intelektam. tas notiek tad, kad bērns saprot, ka viņam ir savs vārds (nosaukums). Bērns sāk lietot pareizas gramatiskās formas, kaut gan vēl nespēj loģiski domāt Viņa attīstības divas līknes - viena, kas saistās ar domu, un otra, kas attiecas uz runu - sāk apvienoties.
7.	1-3	Vadošās darbības un jaunveidojumu teorija (D. Elkoņins)	Priekšmetiskās manipulācijas periods (orientācija pēc vadošās darbības)	Vadošās darbības mērķis - lietu un priekšmetu izziņāšana. Attīstās izziņas procesi, runa un uzkatāmi tēlainā domāšana (jaunveidojums).
8.	0-3	Bērna attīstības sensitīvo periodu teorija (M. Montesori). teorijas pamatā kustību attīstība, sensorā attīstība, valodas attīstība	Absorbējošā prāta un sensoro pieredžu laiks	Bērna prāts ir absorbējošs (uzsūcošs). Prāta darbība un raksturs ir noslēpumu pilni.
9.	1,5-3	Bērna attīstības sensitīvo periodu teorija (M. Montesori)	Valodas attīstības sensitīvais periods	Bērns ir ļoti sensitīvs valodas apgūvē. Dzīvojot sociālā vidē, viņš klausās, uztver, atdarina, imitē, vingrina, runa as orgānus. Ja tiek liegtas šīs iespējas, tiek aizkavēta valodas attīstība. Bērni, kuri ir izauguši pie dzīvniekiem un kuriem ir deprivēts šis periods, tikai ar grūtībām un daļēji apgūst cilvēka valodu.
10.	1,5-4	M. Montesori Teorija	Koordinācijas un muskuļu attīstības periods	Bērniem ir inereze par maziem priekšmetiem.
11.	2-4	M. Montesori Teorija	Kustību bagātināšanas periods	Bērns apzinās secību laikā un telpā, izrāda interesi par „taisnību un uzticēšanos”.
12.	3,5-4,5	M. Montesori teorija	Rakstīšanas sensitīvais periods	Ir taustes jūtīgums.

Tiek uzsvērts, ka bērns noģērbjas daudz vieglāk nekā apģērbjas. Ka divgadīgam bērnam būtu jāspēj noģērbt daļu apģērbja, kā arī uzvilkt ,piemēram cepuri. Trīs gadu vecumā bērnam jāsaprot ģērbšanās secība. Kā arī apģērbties un noģērbties ar minimālu skolotāja vai skolotāja palīga palīdzību (piemēram aizšņorējot apavus, aiztaisīt rāvēslēdzēju) (Ламина,1976).

Kritēriji, pēc kuriem var vērtēt divus līdz trīs gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmes:

- lietojot karoti, šķidrums tikai nedaudz izšļakstās,
- dzer no bērnu tasītes,
- noģērbj vienkāršas, neaizpogātas drēbes,
- uzvelk mēteļi,
- ja piepalīdz to aizpogāt vai aizvilkt rāvēslēdzēju,
- mazgā un slauka rokas, ja piepalīdz,
- iet uz tualeti, ja piepalīdz,
- palīdz pieaugušajam sakārtot mantiņas un materiālus,
- izprot dienas laiku (Hansena, Kaufmane, Volša, 2002, 18).

Pamatojoties uz iepriekš analizētajiem vecumposma attīstības raksturojumiem, katrs kritērijs tika papildināts ar atbilstošiem rādītājiem (sk.3.tabulu).

3.tabula. 2-3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmes kritēriji un rādītāji

Kritēriji	Rādītāji
Lietojojt karoti, šķidrums neizšļakstās	Šķidrums neizšļakstās; patstāvīgi un pareizi tur karoti
	Šķidrums tikai nedaudz izšļakstās
	Nespēj noturēt karoti, šķidrums izšļakstās
Dzer no bērnu tasītes	Patstāvīgi dzer no tasītes, spēj droši to noturēt
	Nepieciešama palīdzība tasītes noturēšanā
	Neizrāda prasmes lietot tasīti
Noģērbj un uzģērbj drēbes	Patstāvīgi spēj apģērbties un noģērbties. Pirkstu sīkās motorikas attīstība, nodrošina prasmi pogāt. Neveiksmes gadījumā darbību atkārto. Spēj komentēt savu darbību (nosaukt darbību un apģērbu)
	Noģērbj un uzģērbj vienkāršas, drēbes, kas neprasa pogāšanu. Neveiksmes gadījumā darbību neatkārto. Spēj daļēji komentēt savu darbību (nosaukt darbību un apģērbu)
	Nespēj patstāvīgi ģērbties. Nerunā.

Mazgā un slauka rokas	Patstāvīgi mazgā un slauka rokas
	Mazgā un slauka rokas, ja piepalīdz
	Neizrāda patstāvību roku mazgāšanā un slaucīšanā
Palīdz pieaugušajam sakārtot mantiņas un materiālus	Patstāvīgi sakārto mantiņas un materiālus, pēc iepriekšēja pedagoga parauga. Darbībā vērojama mērķtiecība un ieinteresētība. Izsaka/ izrāda vēlmi palīdzēt
	Līdzdarbojas pieaugušajam sakārtošanas procesā. Izsaka/ izrāda vēlmi palīdzēt patstāvīgi mērķi nav apzinājis, koncentrējas uz darbību, izrāda interesi par darbību
	Atsakās piedalīties mantiņu un materiālu sakārtošanā, nav vērojama ieinteresētība.

Pēc šiem izvirzītajiem kritērijiem var izvērtēt mazbērnu pašapkalpošanās prasmju attīstību, ņemot vērā katra bērna individuālās īpatnības, kas varētu ietekmēt pašapkalpošanās prasmju pilnveidošanu un attīstību. Kā arī jāņem vērā bērna iepriekšējā pieredze, vide no kuras bērns nāk, kurai ir liela ietekme uz bērna attīstību kopumā un arī uz pašapkalpošanās attīstību.

1.2. Pašapkalpošanās prasmes ietekmējošie faktori

Agrās bērnības vecums ir ļoti svarīgs laiks bērna attīstībā, jo notiek būtiskas izmaiņas bērna fiziskajā ķermenī prāta un jūtu pasaulē. Bērna attīstību var skatīt no kopīgi izvirzītām tendencēm un vispārīgi pieņemtajiem kritērijiem, bet nedrīkst aizmirst, ka katram bērnam ir savs individuāls attīstības temps. Kas iespaidojies no ģenētikas un funkcionālās attīstības faktoriem, gan no vides, gan no sociālās pieredzes. Bērns nāk no kādas konkrētas ģimenes un vides, kura nenoliedzami iespaido arī bērna attīstību un pilnveidošanos un arī pašapkalpošanās prasmes, kuras ir atkarīgas no bērnu fiziskām spējām gan sīko muskuļu attīstības, gan lielo muskuļu attīstības. „Bērna un vides mijiedarbības centrā atrodas bērns kā personības kopveselumā (kognitīvais, emocionālais, sociālais, morālais aspekts un motīvs, vajadzību, interešu attīstības iespējas). Bērns dzīvo mikrovidē - ģimenē, bērnudārzā, skolā, tā ir mācīšanās vide, pats sevi motivē darbībai. Pedagoģs ir vides daļa ar savu vērtību sistēmu, kā arī vidutājs makrovides un mikrovides materiālās un garīgās kultūras iedzīvināšanā. Viņš ir palīgs un pastiprinātājs bērna vērtību veidošanās procesā. Bērns saņem no vides attīstībai

nepieciešamo informāciju, bet bērna paša darbība ir šīs informācijas pārstrādes līdzeklis "(Jurgena,2002,15).

Svarīgi kļūst noskaidrot, kas ir jāievēro, lai veicinātu divus līdz trīsgadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstību.

Dienas ritms palīdz izveidot dažādu fizioloģisko procesu (atpūta, miegs) un praktisko darbību (mazgājot rokas, novilkt un uzvilkt apavus, kārtīgi salikt savas drēbes). Tas rada sava veida automātiskumu, kas nostiprina zināmas uzvedības normas bērna apziņā. Kas atvieglo bērna dzīvi, jo ieradumi, ikdienā pierastas un noteikta laikā veicamas darbības, vairs neprasa lielu uzmanības piepūli. Jo, darbības ir ik dienu un vairākas reizes, ja tās prasīs lielu piepūli, bērniem katra diena būs „mokoša" (Golubina,2007).

Pašapkalpošanos vai praktiskās iemaņas pašapkalpošanās attīstībā var ietekmēt nepiemērots inventārs, piemēram, karote vai krūze, kas bērniem, kuriem jau tā piepūles prasosās iemaņas var pārvērsties par ļoti neērtu vai vispār neiespējamu darbību. Trīs gadīgs bērns jau ir spējīgs saprast, ka katram ir savs šķīvis un pakāpeniski apgūt galda kultūru (piemēram lietot salveti).

Tāpat vecāku uzmanība ir jāpievērš bērnu apģērbu izvēlē, jo neatbilstoša izmēra apģērbs liedz bērnam iespēju pašam bērnam censties, mēģināt, ko uzvilkt vai novilkt, jo tas vienkārši fiziski nav iespējams. Tas attiecināms gan uz āru, gan uz grupas apģērbu, lai bērnam būtu ērti, viegli rāpot, pietuities, mazgājot rokas viegli uzlocīt piedurknes, ar vai bez skolotājas palīdzību atkarīgi no bērna iespējam.

Tāpat piemērots, ērts apģērbs dod iespējas bērnam patstāvīgi mazgāt un slaucīt rokas. Šajā vecumposmā bērnam ir tieksmes kļūt patstāvīgam, bet grūti uzlokama vai „uzstumjama" piedurkne, var tam traucēt, jo ir jālūdz palīdzība pieaugušajam. Jo, kā uzsver Lamina (1976), bērns jau no divu gadu vecuma spēj pats vai ar nelielu pieaugušā palīdzību mazgāt rokas un slaucīt tās, 1,5 gadu vecumā priecājās par tekošu ūdens strūklu uz rokām, tad trīs gadīgs bērns apzinās, kad jāmazgā rokas, kāpēc jāmazgā rokas un māc tās mazgāt un slaucīt savā personīgā dvielī (Ламина,1976). Personīgais dvielis, bērmi iegaumē ļoti ātri, arī pirms trim gadiem. Protams, apģērbs var būt pievilcīgs, jo arī maziem bērniem patīk skaistais. Tas varētu būt kā papildus motivācija bērnam ēst akurātāk, censties nenosmērēt savu skaisto apģērbu.

Pēc M .Montesori uzskatiem liela nozīme ir videi (un materiālām), kur bērns uzturēsies, tai ir jābūt ne tikai drošai, bet arī stimulējošai bērnam darboties. Lai pats bērns izrādītu vēlmi uz rotaļu darbībām. Viņas skolas devīze ir „Palīdz man to izdarīt pašam" Bērnu grupai ir jābūt iekārtotai pa zonām, kur katrā zonā tiek piedāvāts materiāls, ar kuru bērnam darbojoties, veicot rotaļu darbības viņš iegūst iemaņas, kādā no jomām. Viena no tādām zonām ir praktiskās iemaņas zona. Kurā bērns darbojoties ar visādām lietām

(piemēram, atver, atskrūve), stiprina sīko muskulatūru un arī praktizējās pašapkalpošanās prasmju apguvei. Viņa uzsver, ka grupu iekārtojumiem nav jābūt vienādi veidotiem. Jo tāpat, kā cilvēki ir dažādi, tāpat arī iekārtojums var būt dažāds, elastīgs, atkarīgs no pirmsskolas iestādes, pedagoga un bērnu vajadzībām. Tikai jāņem vērā, kādam vecumposmam konkrētā grupa ir domāta, lai atbilstoši iekārtotu (piemēram, krēslu un galdu augstums, divieļi piemērotā augstumā) (Богуславский, Корнетов, 2008).

Būtisks nosacījums pašapkalpošanās prasmju attīstībā ir bērna pieredze, kas ir veidojusies ģimenē. Vecāku pārlieku lielā aizbildniecība liedz bērnam kļūt patstāvīgam un izmēģināt jaunas darbības, kāda sava iemesla pēc. Trīs gadīgais puika bija iemācīts apēst visu „Turklāt puika bija jābaro ar karoti, jo „viņš pats vēl nemāk ēst(!!!)” (Bikova, 2017, 9) Grāmatas autore uzsver, ka vecāki liedz bērniem pašiem pieņemt lēmumus un tā bērns var nesaprast, kas viņam vajadzīgs.

„Ja vecāki iedomājas, ka viņi bērna vietā zina visu, bērns ļoti ilgi neizpratīs savas vajadzības un tāpēc lūgs palīdzību” (Bikova, 2017, 11).

Tāpat autore uzsver, ka vecākiem nevajadzētu būt „slimīgi” aizbildniciskiem, bet ļaut bērnam attīstīties:

- bērnam pašam ēst, nebaidoties no pirmā laika netīrībām, kas būs apkārt bērna ēšanas zonai;
- bērnam pašam izjust vajadzību pēc tualetes, nevis izstrādāt grafiku pēc kura bērnam jāapmeklē labierīcības.

Šie nosacījumi ir noderīgi ne tikai sarunās ar vecākiem, bet arī pašapkalpošanās prasmju veicināšanā pirmsskolas izglītības iestādē.

„Ja itin visu dara bērna vietā, viņiem zūd stimulants attīstīties. Un otrādi, ja vecāki pārstāj darīt to, kas ir pa spēkam paša bērnam, tad bērns jau pavisam patstāvīgi uzsāk realizēt un izpildīt visu, kas viņam tajā brīdī ir nepieciešams” (Bikova, 2017, 20). Dzīvē novērotais liecina, ka tad, ja bērnam rotaļās un rotaļu darbībās tiek ļauta brīvība, viņš ir možs, aktīvs, uzņēmīgs. Un otrādi, ja viņu stipri ierobežo, tas kļūst vienaldzīgs, bet reizēm arī spītīgs un agresīvs. Tādi vērojumi noveduši psihologus pie secinājumiem, ka tieksme pēc brīvības un pašnoteikšanās ir viena no cilvēka pamatvajadzībām” (Gipenreitere, 2008, 13). Bet tas nenozīmē, ka bērns vēlas būt viens pats. Viņš tikai vēlas kļūt patstāvīgs savās rotaļu darbībās, bet joprojām viņam ir vajadzīgs pieaugušais un pieaugušā līdzdalība rotaļu darbībā, kā arī mīlestība un sapratne.

Vecāku un arī skolotāju uzdevums ļaut bērnam kļūt patstāvīgam. Tas nozīmē ļaut:

- patstāvīgi domāt,
- patstāvīgi apmierināt savas vajadzības,

- patstāvīgi plānot un darboties,
- patstāvīgi novērtēt savas darbības.

„Šķiet, galvenais „klupšanas akmens” vecāku un skolotāju audzināšanas pūliņos ir nerēķināšanās ar vienu no bērnu pamatvajadzībām - vajadzību pēc brīvības un pašnoteikšanās, un pat vēl vairāk - to ierobežošana. Audzinātājs, kas liedz bērnam rīcības brīvību, nogalina tā attīstības dabiskos spēkus” (Gipenreitere,2008,36).

V.Reņģe, atsaucoties uz Ē.Eriksonu, norāda, ka 2 -3 gadīgos bērnos sāk veidoties patstāvīguma jūtas un tās nostiprinās, ja bērns saņem atbalstu no vecākiem (Reņģe,2000,84). Ja bērnam tiks nodrošināta lielāka brīvība, izmēģināt ko jaunu, un „nenorakstot” uz vecāku laika trūkumu, ļaujot viņam pašam mēģināt, ko jaunu, it īpaši ja viņš pats ir izteicis vēlēšanos to darīt, ir iespējas uz veiksmīgāku patstāvības, tajā skaitā pašapkalpošanās prasmju attīstību. Runa nav par darbībām, kas var apdraudēt bērnu. Bērns ir jāvēro un kad bērnam rodas vēlēšanās izmēģināt, ko jaunu (piemēram ēst ar karoti), neliegt bērnam šo viņa vēlēšanos, jo aizliegums vai vairākkārtēji aizliegumi var bērnam neradīt vēlēšanos nākamreiz izteikt, izrādīt kaut kādu darbošanos prieku. A.Bikovas viedoklis bērna patstāvības attīstībai ir:

- lai viss apkārtejs ir nekaitīgs,
- bērna motīvs (interese,nepieciešamība),
- vecāku pārlicinātība.

Kā arī tiek ņemti vērā pēctecības soļi. Primārais ir bērnam palīdzēt, pēc tam darām (vecāki,skolotāji) kopā ar bērnu un tad uzticamies bērnam. Šos pēctecības soļus nevajadzētu izlaist. Ja bērnam tiek atņemta iespēja kļūdīties, viņš nekādi nespēs izdarīt secinājumus. Vecāki daudz mēdz norakstīt uz laika trūkumu. Nav laika gaidīt, ka bērns mazgā rokas, pat ja viņam iepaticies skatīties kā putojas ziepes. Pieaugušajiem nav laika, tas neietilpst viņa plānos. Bērnam tiek liegts pētnieciskais process un reizē patstāvība un gandarījums par paveikto, nomazgājot rokas. Tas attiecināms gan uz ģērbšanos ,noģērbšanos, gan uz pārējām pašapkalpošanās darbībām.

Pašapkalpošanās darbības var ietekmēt arī bērna temperaments.

„Temperaments ir katrai personībai piemītošu savdabīgo, noturīgo psihisko īpatnību kopums, kuras nosaka psihisko un fizisko procesu un stāvokļu norises intensitāti, ātrumu, tempu un ritmu. Temperaments ir svarīga personības īpatnība, kas ietekmē cilvēku savstarpējās attiecības un psiholoģisko saderību, eicot kādu darbību.”(Vorobjovs,2000,171)

Mūsdienu zinātniskā izpratnē tiek izdalīti četri temperamenta tipi:

- 1) sangvīniskais - spēcīgs, līdzsvarots, kustīgs - dzīvs;
- 2)holēriskais - spēcīgs, nelīdzsvarots, kustīgs - nevaldāms;
- 3)flegmātiskais - spēcīgs, līdzsvarots, inerts - mierīgs;

4) melanoliskais - vājš, nelīdzsvarots, inerts – vājš (Vorobjovs,2000).

Ar temperamentu mēs piedzimstam un dzīves gaitā tas nemainās ar to mēs nodzīvojam visu savu mūžu. Temperaments ietekmē darbības tempu, ritmu. Vieni ir straujāki otri lēnāki. Katram ir savs individuālais ritms. Daži nogurst daudz ātrāk, citi ir izturīgāki un spēj darboties ilgāku laika posmu. Ņemot vērā katra individuālo temperamentu, kas katram ir savs un atšķirīgs, jāreķinās ar darbības ilgumu, tempu un dažādību, ko piedāvāt bērniem. Izpētīt, analizēt iesaistot vecākus var konstatēt katra bērna temperamenta tipu un izmantot to katra bērna attīstībā un pilnveidosanā, gūstot pozitīvu rezultātu (Reņģe,2000). „...temperamentu mēs nevaram vērtēt no ētikas viedokļa - temperamentu noteic daba, un cilvēks nav atbildīgs par sava temperamentu izpausmēm un īpatnībām... .”(Reņģe,2000,32). Kas ir dabas dots, tas nav mūsu spēkos mainīt, citādāk varētu būt ar raksturu. Divus līdz trīs gadīgiem bērniem temperamenta tips vēl nav pārklājies ar rakstura īpašībām. Tādējādi ir svarīgi respektēt katra bērna darbošanās tempu un emocionālās reakcijas pašapkalpošanās darbību laikā. Šā vecumā bērnu emociju izpausmi var iedalīt:

- Bērni no 1-3 gada vecuma savas emocijas lielākoties izrāda fiziskā veidā, piemēram novēršoties, var sākt dziedāt. Zināt katra vecuma emociju attīstību vajadzētu katram vecākām un skolotājam.
- Sākot no 1 gada sāk parādīties pirmo emociju vārdu lietošana. Sākās citu emociju paredzēšana, uz vajadzības orientējoša. Aktīvāka ir prieku emociju izrādīšana un dalīšanās ar pieaugušo šajās pozitīvajās emocijās.
- Sākot no 2 gadiem ir parādīties, piemēram, kauns, apmulsums, lepnums, skaudība, vainas apziņa, kas ir sekundārās apzinātās emocijas. Palielinās spēja izdalīt un saprast emociju cēloņus.
- Sākot no 3 gadiem izprot prieka emocijas un, ka tās rodas no pozitīviem notikumiem. Nevar vēl nosaukt emocijas. Lielākoties viss ir vai nu priecīgs, vai nu bēdīgs (Medne,2015).

Tāpat būtu jāņem vērā novirzes no „ pieņemtās normas”, kas mūsdienu laikmetā parādās arvien biežāk un biežāk. Nosacīti tās varētu iedalīt četrās grupās:

- fiziskās,
- psihiskās,
- pedagogiskās,
- sociālās novirzes.

Pedagoga uzmanība būtu jāpievērš, bērna uzvedībai, darbībai, kas varbūt atšķiras no „pieņemtajām normām”. Jo laicīgi ieraudzītā kāda novirze no normas ļaus piemeklēt tieši bērnam labāko attīstības pieeju (Batņa,2007).

Svarīgi ir atcerēties, ka bērns var būt kreilis un tas pedagogiem ir jāņem vērā. Ja bērns vēlas un grib ēst ar kreiso roku nedrīkst viņam to liegt, jo neiropsihologi uzskata, ka „laužot kreili, tiek noslāpēta labās smadzeņu puslodes funkcija un rodas runas un redzes traucējumi vai kavēšana" (Šatohina,2009,22). Ir uzskati, ka bērnam vadošās rokas ir abas no 2-4,5, kaut gan bērna vadošo roku var bērnam novērot jau agrā bērnībā. Šinī vecumā vēl pāragri spriest par bērna vadošo roku, jo bērns spēj darboties ar abām rokām un tas pat ir labi.

„Pedagogam jāpatur prātā: katrs bērns ir vienots veselums, kuram piemīt savas, tikai viņam raksturīgas individuālās īpašības. tāpēc nedrīkst aizmirst, ka uztveres un sajūtu sfēra mēdz būt dažāda. To katram cilvēkam nosaka individuālais jūtīgums un tā sliekšņi" (Golubina,2007,66).

Apkopojot iepriekš analizētās atziņas var konstatēt, ka būtiskākie pašapkalpošanās prasmes ietekmējošie faktori ir:

- ritmiskums un regularitāte;
- piemērots inventārs un apģērbs;
- sadarbība ar vecākiem pašapkalpošanās prasmju veicināšanā;
- bērna vajadzību un iniciatīvas respektēšana;
- bērna individuālo vajadzību ievērošana.

Ievērojot mazbērna vecumposma raksturīgākās iezīmes un vajadzības, lai pilnveidotu/attīstītu pašapkalpošanās prasmes izmantojot rotaļas, būtu jānoskaidro ko par rotaļām domā psihologi un pedagogi, kas ir pētījuši rotaļu ietekmi uz bērnu, kā iedalās rotaļas. Un, kuras no rotaļām būtu visefektīvākās, tieši mazbērnu vecumā.

2. 2-3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmes veicinošu rotaļu organizācija

2.1.Rotaļu veidi

Pirmsskolas vecumposmā kopumā un 2-3 gadīgu bērnu tai skaitā, galvenais darbības veids ir rotaļa. Uz to norāda lielākā daļa zinātnieku, kas pēta šā vecumposma bērnu attīstību veicinošu pedagoģisko procesu. Laika posmā no dzimšanas līdz skolas vecumam bērns, pēc speciālistu domām, gan garīgi, gan fiziski attīstās visintensīvāk. Šajā posmā iemantotais kļūst par pamatu visu speciālo zināšanu un iemaņu apguvei turpmāk dažādos darbības veidos. Kas būtu jāņem vērā skolotājiem un vecākiem nepalaižot garām šo tik svarīgo bēnības posmu, lai bērns pilnveidotos un attīstītos visās jomās, jo bērnu neattīsta kādā konkrētā jomā, bet veselumā un caur bērnam tik saprotamu un neizpaliekamu darbības veidu kā rotaļa, rotaļas darbība (Lieģeniece,1992).

„Rotaļa bērnam ir interesanta un aizraujoša aktivitāte, kuras mērķis nav radīt noteiktu darbības produktu, tai nav tieša mācību uzdevuma, tomēr tā satur abas šīs vērtības" (Dzintere,Stangaine,2005,12). Tā ir bērna tā mirkļa interese, vajadzība veikt rotaļu darbības, kas ir viņam tuvas, tai momentā, kad viņam tas ir svarīgi interese un sava iekšējā motivācija. Liekot bērnam darīt kaut kādu konkrētu rotaļa darbību, tā īsti nebūs rotaļāšanās, bet pieaugušā konkrēti dotais uzdevums. Tāpēc, lai tā kļūtu par bērna izvēli rotaļāties ir svarīgi pievērst uzmanību tieši videi, kas ir ap viņu un piedāvāt atbilstoši katram vecuma posmam priekšmetus, lietas, brīvi pieejamus visas dienas ritā. Kad bērnam būs pietiekoša izvēle, viņš spēs atrast ko darīt pēc savām interesēm. „Aktivitātē (rotaļā) bērns izsaka arī savu attieksmi pret darbību (savas vajadzības, intereses, gribas piepūli, emocijas). Aktivitātes (rotaļas) izpausme rod sevi pašdarbībā, tas ir, darbībā, kas atbilst bērna stimuliem. Te vērā ņemami trīs parametri: kādēļ bērns darbojas, ko un kā viņš īsteno, ar kādiem līdzekļiem un kādos apstākļos viņš to īsteno" (Dzintere,Stangaine,2005,12). Jābūt ir pareizi un gudri veidotai videi, kur bērns varētu pētīts, secināt, darboties. Bērnam no rotaļas ir jāgūst apmierinājums no savas personīgās darbības. Uzspiestā rotaļas darbībā bērns nekādi nevarēs gūt apmierinājumu. Rotaļa nedrīkstētu būt uzspiesta, tai jābūt brīvai rotaļu darbībai, kuru izvēlēties darīt pats bērns (Dzintere,Stangaine,2005).

Pedagoģiski terminu skaidrojošā vārdnīca rotaļu skaidro kā:

- interesanta, izklaidējoša rakstura nodarbība laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim;

- svarīga mācīšanās darbība bērniem pirmsskolas un jaunākās skolas vecumā;
- bērniības būtiska sastāvdaļa;
- bērna attīstības un audzināšanas pamatveids;
- jūtu, domāšanas un jaunrades skola (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 150).

Psiholoģijas vārdnīca rotaļu skaidro:

- aktivitāte, kas sniedz gandarījumu neatkarīgi no rezultāta;
- nenopietna un nemērķtiecīga darbība;
- viena no pamatīpašībām un izdomāta situācija. Tikpat svarīga ir bērnu brīva vēlmju izteikšana, iniciatīva un nenoteiktība;
- rotaļā notiek iemaņu un prasmju attīstība, pieaugušā darbības imitācija un manipulācija ar aizvietojošiem priekšmetiem. Dažreiz šo aizvietošanu saprot kā bērnu iztēles bagātību (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 124).

Pirmsskolas vecumā rotaļai ir noteicoša un attīstoša loma, jo rotaļa šajā periodā ir bērna dzīves veids, bērna dzīves organizācijas pamatforma, kas attīsta un pilnveido viņa prātu. Rotaļa pirmsskolā ir attīstīšanas līdzeklis. Rotaļa ar savu specifiku sekmē bērna garīgo un fizisko attīstību un tai piemīt audzinoša un attīstoša funkcija, kas būtiski ietekmē bērna turpmāko dzīvi. V. Golubina uzsver, ka rotaļa bērnam sniedz:

- iespēju praktiski darboties,
- ļauj izpausties,
- uzlādē un attīsta iztēli un izdomu,
- pilnveido uztveri un domāšanu,
- nostiprina atmiņu,
- veido iemaņas un prasmes,
- rosina sakārtoties iekšēji - līdzsvaro,
- sniedz prieku,
- dod iespēju izlādēt uzkrāto enerģiju - gan pozitīvo, gan negatīvo,
- ļauj atbrīvoties no agresivitātes,
- veido un nostiprina gribu, atklāj bērna īpašības,
- attīsta intereses un veido pašvērtējuma spēju,
- sniedz gandarījumu un apmierinājumu - pašrealizācijas prieku (Golubina, 2007).

D.Dzintare un I.Stangaine atzīst zinātnieka L.Vuda (L.Vood) izdalītās jomas, kas pilnveidojas rotaļā:

- Kognitīvā/izziņas
 - bērns izzina un izprot pasauli;
 - spēj attīstīt elastīgu un daudzveidīgu domāšanu;
 - rotaļa sniedz iespējas pieredzēt un risināt reālas problēmas.
- Sociālā:
 - attīsta prasmi sadarboties ar vienaudžiem un pieaugušajiem;
 - sāk rasties izpratne par kultūru.
- Emocionālā:
 - saprot citu domas;
 - pauž situācijai atbilstošas jūtas.
- Motorā/kustību:
 - aktīvi iesaistās rotaļā - pilnveido lielo muskuļu precīzas kustību prasmes;
 - spēj saņemt rokā un precīzi darboties ar sīkiem priekšmetiem - attīsta sīko muskuļu precīzas kustību prasmes;
- Valoda un lasītprasme:
 - saprot, kādā nolūkā citi lieto valodu;
 - izmanto verbālos un neverbālos līdzekļus, lai sazinātos ar citiem;
 - spēj saprast un izmantot rakstisko simbolu sistēmu – lasīšanai

(Dzintare, Stangaine, 2005, 128).

Katra no šīm jomām ir nozīmīga arī pašapkalpošanās prasmju attīstībā, taču iepriekšējie atzinumi galvenokārt, norāda uz rotaļas daudzpusīgo iedarbību uz bērna attīstību. Tādējādi uz rotaļu organizācijas nepieciešamību. Teorijā ir sastopami dažādi rotaļu iedalījuma veidi.

V. Golubina, atsaucoties uz D.Elkoņinu bērna rotaļas ir iedalījis 5.grupās:

- priekšmetiskās rotaļas - piemēram, bērns ar kociņu ķemmē lellei matus;
- sižetu - lomu rotaļas - bērns atdarina pieaugušo darbību noteiktās attiecībās. Šādās rotaļās veidojas visi intelektuālie procesi un attīstās griba.
- Rotaļas ar noteikumiem - piemēram, „Pēdējais pāris ārā”, „Sunīši”;
- Režisora rotaļas - bērns izspēlē sižetu ar rotaļlietu palīdzību un vienlaicīgi ir aktieris un režisors:

- Didaktiskās rotaļas - bērns veic noteiktu macību uzdevumu (Golubina,2007,86).

D. Dzintere un I.Stangaine ir apkopojušas vairāku autoru rotaļu iedalījumu:

K.Gross (1861-1946) rotaļas iedala mēģināšanas jeb eksperimentālajās rotaļās:

- rotaļas, kas nodarbina jutekļus (sensorās),
- rotaļas, kas vingrina kustību aparātu:
 - nodarbošanās ar paša ķermeni,
 - darbošanās ar priekšmetiem;
- rotaļas, kurās notiek augstāku dvēseles iedīgļu nodarbināšana (spējas,jūtas,griba);
- rotaļas, kurās, kā autors atzīmē, notiek „otrās šķiras dziņu nodarbināšana”:
 - cīņas rotaļas;
 - mīlestības rotaļas;
 - atdarināšanas rotaļas;
 - sociālās rotaļas(kopējās rotaļas).

F. Frēbels (1782-1852) iedala:

1.Pēc to rakstura:

- mēģinājumi atdarināt dzīves ikdienišķās parādības,
- iegūto zināšanu pielietošana praksē,
- radošā un tēlojošā darbība, kas aptver visdažādākos priekšmetus un parādības.

2.Pēc rotaļas audzinošās nozīmes:

- fiziskās rotaļas, kas attīsta spēku un veiktību, rada dzīves prieku,
- jūtu un sajūtu rotaļas - attīsta jutekļus un iekšējo jūtu pasauli,
- prāta rotaļas - veicina domāšanu un koncentrē prāta(gara) darbības noteikta mērķa sasniegšanai.

Franču psiholoģe F.Keira(1908) rotaļas iedala nedaudz savādāk:

- pēc to rašanās, izdalot instinkta - iedzimtās un atdarinošās rotaļas, kas balstās uz bērnu iztēli;
- pēc to attīstošās nozīmes, izdalot kustību rotaļas, sajūtu, intelekta, emocionālās, gribas, artastiskās rotaļas, kas ietver zīmēšanu, veidošanu, dramatisējumus, celtniecību (Dzintere,Stangaine,2005).

(Dzintare, I.Stangaine 2007) par svarīgu uzskata ievērot rotaļu iedalījumu, ievērojot bērnu iniciatīvu, ko apkopojusi krievu psiholoģe S.Novosjolava (sk.4.tabulu) (Dzintere,Stangaine,2007,31).

4.tabula.Rotaļu iedalījums pēc bērnu iniciatīvas.

Rotaļu iedalījums	Tipi	Apakštipi	Bērnu vecums (gadi)
Rotaļas,kas sākas pēc bērnu iniciatīvas	Rotaļas eksperimenti	<ul style="list-style-type: none"> Saskarsmes rotaļas Ar speciālām rotaļlietām 	1-10 1-10
	Brīva sižeta rotaļas	<ul style="list-style-type: none"> Atdarinošās rotaļas Sižeta lomu rotaļas 	2-3 3-7
Rotaļas un spēles,kuru iniciators ir pieaugušais	Mācību spēles	<ul style="list-style-type: none"> Pašattīstošās,priekšmetiskās Sižeta didaktiskās Kustību rotaļas Rotaļas ar dziedāšanu 	1-6 2-6 2-10 2-10
	Rotaļas priekam,vaļasbrīžiem	<ul style="list-style-type: none"> Uzjautrinošās spēles Ēverģēlību rotaļas 	2-8 3-10
Tautas rotaļas	Rituālās spēles	<ul style="list-style-type: none"> Ģimenes Gadskārtu ieražu spēles 	3-10 3-10
	Spēles vingrinājumi	<ul style="list-style-type: none"> Sensmotorās Adaptējošās 	1-10 3-10
	Rotaļas vaļas brīžiem	<ul style="list-style-type: none"> Klusās Uzjautrinošās Izklaidējošās 	1-10 1=10 3-10

Kad runa ir par rotaļlietām V.Batņa izsaka domu, ka bērnam nav īstas sapratnes, kas ir rotaļlieta un „ne rotaļlieta”. Sapratne par šīm atšķirībām bērnam rodas ar laiku un pieredzi. Bērns starpību izjūt atļauju ar kādu lietu darboties, rotaļāties vai aizliegumu. Kaut gan tieši šīs aizliegtās „ne rotaļas” iespējams bērnu interesē vairāk nekā dažkārt rotaļlietas. V.Batņa uzsver, ka viena no „ne rotaļlietām” ar kurām bērnam nevajadzētu spēlēties ir bērna podiņš. Jo autors uzsver, ka podiņš ir pirmā „ne rotaļlieta” ar kuru bērns saskaras.(Batņa,2007,104)

Pastāv dažādi rotaļu veidi:

- kustību rotaļas (ar noteikumiem)
- didaktiskās rotaļas,
- rotaļas - dramatisējumi,
- konstruktīvās rotaļas.

Liela nozīme bērna attīstībā no 2 - 7 gadiem ir radošajām jeb lomu rotaļām, kuras bērns attēlo savu apkārtējo cilvēku dzīvi. Notikumus, darbības ar kurām bērns ik dienu

saskaras komunicējot ar pieaugušajiem. Mazbērnu vecumā tās izpaužas kā manipulatīvās darbības ar priekšmetiem, kuras tiek atdarinātas: ar karoti maisa šķīvī vai ķemmē lellei matus. Šīs atdarināšanas pazīmes saglabājas arī vēlākajos posmos, tikai rotaļas kļūst daudzveidīgākas. Mazbērna vecumā bērns cilvēka lomu bērns vēl neizdala. Viņš ļoti aizrautīgi manipulē ar priekšmetiem, kur ar vienu priekšmetu spēj veikt dažādas funkcijas, atkarībā no situācijas un intereses, kas rodas bērna priekšā (Lubļinska,1979).

„Lai nostiprinātu kustību prasmes un attīstītu fiziskās īpašības, ieteicams izmantot kustību rotaļas" (Augstkalne,2015,183). Kustību rotaļu rezultātā attīstās kustība un bērna fiziskās īpašības, kuras bērnam dod lielāku brīvību ceļā uz patstāvību. Kustību rotaļa var notikt gan telpā, gan ārā jebkuros laika apstākļos, jābūt tikai piemērotam apģērbam. Kustību rotaļa var būt praktisku darbu darīšana, piemēram, pirmsskolas teritorijā salasīt zīles, kastaņus, lapas. Katram gadalaikam atbilstošs inventārs, ko piedāvā daba - akmentiņi, sniegs. Un bērni darbojoties veic dažādas kustības, rotaļu kustības.

Tāpat svarīgi ir cienīt bērnu un nepārtraukt bērna darbību, steidzinot viņu. „Bērnam ir vajadzīgs pietiekami daudz laika, lai rotaļātos, darboties, pētītu, jo pārtraukta doma nevar attīstīties" (Stangaine,2015,36). Skolotājam plānojot dienu ir jāņem vērā šis fakts un savā darbībā ir jābūt elastīgam, jo svarīgi bērnam ir izdzīvot momentu līdz galam. Tas ir daudz svarīgāk, nevis sekot, neskatoties ne uz ko savam plānotam plānam. Kā, tāpat ir jāņem vērā pašapkalpošanās prasmju attīstības un izpildes ilgums, jo mazāks bērns, jo ilgāks bērna laiks jāreķina ik vienai darbībai, gan rotaļai, rotaļu darbībai un protams arī pašapkalpošanās prasmju izpildei. Svarīgi ir mācēt rotaļas organizēt, tā, lai bērni gūtu prieku no rotaļas/rotaļu darbības.

2.2.Pašapkalpošanās prasmes veicinošu rotaļu organizācijas nosacījumi

Sākot organizēt rotaļas, kas veicinātu pašapkalpošanās prasmes svarīgi ir atcerēties, ka bērni nākuši tiko no mājām un, ka šis posms bērna dzīvē ir īpaši jutīgs, jo bērni šķiras no savām mammām uz ilgu laika posmu. Kā uzsver autore „Atrašanās šķirti no mātes bērnam ir psihishi grūts pārdzīvojums. Atšķirtība rada zaudējuma bailes, tādejādi arī aizkaitinājumu un dusmas. Bērnam no septiņu mēnešu līdz divu, trīs gadu vecumam ir grūtu izturēt atšķirtību no mātes, šajā periodā prombūtne nedrīkst būt pārāk ilga" (Airisa,2011,19). Katra bērna atšķirtība ir atkarīga no katra bērna individualitātes, cik lielā mērā bērns spēj iztēloties mammu savā galvā. Vinnikota piedāvājums ir, ka šinī laikā bērns var izvēlēties kādu rotaļietu šim

pārejas periodam, kura savā veidā aizstāj mammu brīdī, kad viņas nav tuvumā. Tā ir pašā bērna izvēlēta (Airisa,2011). Tāpēc šajā vecumposmā ir, jo īpaši jaizjūt mātes, ģimenes mīlestība un mīloša attieksme, lai bērnam rodas priekšstats par to ka mamma nekur nepazudīs. „Ja bērnam ir stabils „Es” centrs, drošības izjūta, kas veidojusies, emocionāli piesaistoties gādīgam un uzticības vērtam pieaugušajam, tad arī bērna iekšējā pasaule ir labvēlīga citiem” (Vecgrāve,2005,185).

Pašapkalpošanās prasmes veicinošu rotaļu organizācijā ir vērā ņemami M.Montesori izdalītie sensitīvie periodi, kas iesākās mazbērna vecumā un iet cauri visam pirmsskolas vecumam:

- valodas apgūšanas periods,
- kārtības periods,
- interese par maziem priekšmetiem,
- maņu sajūtu periods,
- īpašu sajūtu laiks,
- kustību laiks.

Valodas apgūšanas periods sākās jau aptuveni no četrus mēnešu vecuma. Bērns iemācās runāt klausoties. Bērns atdarina un nezina, kāpēc to dara, vārdi iespiežas viņā. Šajā periodā ieteicams daudz runāt ar bērnu. Kā arī jāļauj bērnam runāt, atstājot savu pieredzi. Ļoti svarīgi ir bērnu uz klausīt, lai bērns izjūt, ka viņa stāstītais interesē.

Kārtības periods sāk izpausties apmēram otrajā dzīves gadā. Bērnam liekas svarīgi, lai viss noritētu ierastajā kārtībā un vidē ap viņu. Kārtība „kura valda viņam apkārt, ir gandrīz viņš pats, tā ir viņa pamats. Ērns var justies vīlies, a kārtība, kuru viņš ir atklājis, tiek izjaukta.

Interese par maziem objektiem parādās gandrīz vienlaikus ar kārtības periodu. Bērnu šajā vecumā saista sīki priekšmeti ap viņu.

Maņu sajūtu periodā M.Montesori iesaka izmantot maņu rosinošus materiālus, izraisot aktivitāti, pilnveido maņas un to funkcijas. Darbošanās bērnam sniedz prieku un vienlaikus notiek arī prāta, domāšanas iesaistīšana. Maņu orgānu attīstība ir pamats, uz kā bērns vēlāk var veidot izvērstāku radošo domu.

Īpašu sajūtu laikā bērnu piesaista pašā veiktās darbības. Tāpēc šajā periodā vajadzētu vingrināties labu manieru apgūšanā.

Kustību periods ir no divarpus gada līdz četriem gadiem. Šinī periodā bērnam prieku darbības ar aizvien lielāku precizitāti.

M.Montesori uzsver, ja kustību pilnveidošanu uzsāk radošajā brīdī (no divarpus līdz četrus gadu vecumam), tad tā veicina prāta normālu attīstību, ietekmē visas personības

veidošanos. Savukārt, ja netiek doti vingrinājumi kustību pilnveidošanai, var rasties traucējumi, kuri var pastiprināties augšanas vēlākajos posmos.

Bērns savā agrīnajā vecumā spēj elementāras darbības, vingrinājumus, kuri tam rada prieku un sava prieka pēc viņš atkārto to kas viņu ir aizrāvis, jo viens no M.Montesori lielajiem atklājumiem bija, ka bērnam patīk veikt vienas un tās pašas darbības. Darbības, ko M.Montesori dēvē par praktiskiem dzīves vingrinājumiem. Tikai vēlāk bērns attīstot savu kustību koordināciju nonāk pie kādiem būtiskiem rezultātiem, uz kuriem cer pieaugušie. Pašu bērnu lielā mērā neinteresē rezultāts, bet aizrauj tieši darbība (Prudņikova,2004). Tas ir svarīgi bērna attīstībā ļaut bērnam izjust prieku tieši no darbības, nevis steidzināt, virzīt bērnu uz rezultātu, kas lielā mērā svarīgs pieaugušajam.

Golubina, atsaucoties jau uz pedagoģijas atziņu aizsācējiem: J.H.Pestalociju un J.A.Komenski, norāda uz pakāpenības ievērošanas nepieciešamību - no vienkāršā jāvīrās uz sarežģīto. Macīšanās jāvīrza kopsakarībā, no vieglākā uz grūtāko, no tuvā uz nepazīstamo – tālo (Golubina,2007). Tas ir tas, kas ir jāievēro arī rotaļu organizācijā. Sākam ar tādu pašapkalpošanās darbību veicinošu procesu iekļaušanu rotaļā, kas balstās uz atdarināšanu, pārejām uz darbību, kurā līdzdarbojas arī pedagogs un pakāpeniski veicinām bērnu patstāvīgu rotaļāšanos. Pakāpenība ir attiecināma arī uz rotaļās realizējamo saturu.

„Mazie bērni ir atdarinātāji. Šajā dzīves posmā radusies „Es” apziņa un patstāvīgā spēja darboties palīdz uzkrāt pieredzi, attīsta bērna vērtīgumu un zinātkāri. No trīs gadu vecuma nostiprinās izpratne par personīgo higiēnu, veidojas pirmās higiēniskās pašapkalpošanās iemaņas un prasmes. Skolotājam sava darbība jābalsta arī uz šī vecumposma īpatnību - bērna pastiprināto vēlmi atdarināt” (Golubina,2007,118). Arī bērnu sociālā uzvedība „veidojas, vērojot un atdarinot pieaugušo saskarsmi tā ir reāla, dabiska pieredze, kuru bērns gūst, atrodoties noteiktā sociālajā un kultūrvidē. Vēl viens nozīmīgs bērna izaugsmes nosacījums ir rotaļa, īpaši, ja tajā ieintresēti pievienojas ne tikai vienaudži, bet arī vecāki vai pedagogs. Džanni Rodari raksturo, ka pieaugušo priekšrocība, rotaļājoties ar bērnu, ir tas, ka viņa rīcībā atrodas daudz lielāka pieredze un tātad arī plašākas iztēles iespējas” (Tauriņa,2015,92). „Svarīgs nosacījums bērna veiksmīgai attīstībai ir viņa drošība, vecāku mīlestība, bioloģisko vajadzību apmierinājums un kopīga darbošanās” (Miezīte,2000,77).

A.Tauriņas (2015) uzmanības vērtā ir Samohvalovas atziņas, ka bērnu saskarsmi ar pieaugušiem izdala, ka no 0- 2 gadiem ir situatīvi darbīgā saskarsme. Šai posmā bērns vēlas no pieaugušā labestīgu uzmanību un arī kopīgu manipulatīvu darbību, kurā ar savu attieksmi piedalās arī pieaugušais. No 3-5 gadi ir izzinoši ārpussituatīvā sakarsme. Kura laikā bērns, lai izzinātu apkārtni, dabu un sevi, viņam nākās uzdot dažādus jautājumus. Uz kuriem pieaugušais cenšas prasmīgi atbildēt, tā palīdzot izprast bērnam pasauli ap viņu. Bērns ir

pieaugušo spogulis, jo bērns tiecas to atdarināt. „Atdarīšana ir bērnam tikpat svarīga kā elpošana. Juteliskie iespaidi tiek it kā ieelpoti - atdarināšana tam seko kā izelpa" (Karlgrēns,2008,30).

Agrīnajā vecumā bērni pārsvarā rotaļājas, lai pārvaldītu savu ķermeni. Nedaudz vēlāk bērnus piesaista viss ko viņi redz. Tas var būt akmentiņš, koka gabaliņš, spolīte vai papīrs. Bērnus piesaista sīki priekšmeti, kurus viņš spēj apskatīt, padarboties un ieraudzīdams priekš sevis ko labāku nomest iepriekšējo. Nedaudz vēlāk atgriezties pie lietas, kas tomēr iepatikusies labāk un pievērst tai lielāku uzmanību.

Šajā vecumā bērnu piesaista jaukšana un ārdīšana. Tas nav aiz ļaunuma, ko bērns vēlas darīt, vienkārši tā bērns vieglāk un ātrāk spēj uzzināt, kas tur ir iekšā. Ka arī tas priekšs bērna ir izmēģināt ko jaunu un gūt no tā gandarījumu par paveikto (Lieģeniece,1992). 2- 3 gadīgu bērnu rotaļu organizācijā, kā arī rotaļu darbībās nozīmīgs ir ritms. Ritms ir visas cilvēces harmonija ar dabu. Katrai tautai un katram cilvēkam ir savs bioloģiskais ritms. Zinātnieki par cilvēku bioritmēm izsakās, ka tas ir cilvēku organisma pamatīpašības. Ritmi ļauj organismam labāk piemēroties ārējās vides izmaiņām. Tikpat ritmiski ka funkcionē cilvēka organisms, vieglāk dzīvot ritmiski sakārtotā ap viņu vidē. Paša cilvēka pamatritms ir diennakts ritms - miega un nomoda ritms. Var izdalīt rīta un vakara bioritmiskos tipus. Nedēļas ritms, mēneša un gada ritms ir cikliskie ritmi, kas arī ir saistīti ar cilvēku. Psihes un muskuļu ierosa bērniem pavasarī un vasarā ir lielāka kā ziemā. „Dabā viss ir ritmisks - dienu nomaina nakts, gadalaiki mijas cits ar citu, un arī cilvēka kā dabas radības pakļaušanās ārējiem un organisma iekšējiem ritmiem nosaka viņa augšanu, attīstību, pašsajūtu, darba spējas" (Ģimenes un pirmsskolas pedagoģijas katedra,2000,75). Neievērojot ritmus, bērnos rodas satraukums. Ir jāņem vērā tas, ko daba mums jau pasaka priekšā, lai dzīvotu harmoniski. Zinātnieku skaidrotais ritma jēdziens ir šāds:

- skaņas vai kustības, kas noteiktā laika iedalījumā vienmērīgi atkārtojas,
- vienmērīga procesu, parādību secība, atkārtošanās,
- cilvēka sajūtām uztverama vienmērīgu parādību atkārtošanās zināma laika vai telpas robežas.

Ritma ievērošana iespaido bērnu gan emocionāli, gan fiziski. Dienas ritmu, kurā tiek ņemta vērā individuāla pieeja, sekmē bērnos drošības izjūtu, pašregulācijas attīstību. Tas nostiprina nervu sistēmu. Palielinās bērna pašapziņas veidošanās un pašizpaušme. Ja netiks ievērots režīms, bērns būs nikīgs, noguris, viņam nebūs vēlēšanās un interese uz jebkādam darbībām. Bērns būs neizpratnē, kas ar viņu notiek. Šeit pieaugušie spēlē ļoti lielu lomu, izprotot, ka dienas rits liek bērnam justies daudz labāk, mierīgāk. Bērni šajā vecumā jūtas daudz labāk un drošāk, ja viņi zina, kas notiks. Jo kaut kas jauns var bērnu nobiedēt. Nedrīkst

aizmirst, ka dienas ritma neievērošana ietekmēs bērnu arī fiziski (Ģimenes un pirmsskolas pedagogijas katedra,2000).

Organizējot rotaļas bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstībai, tās ir saistāmas ar konkrētā laika periodā praktiski apgūstamajām un izmantojamām prasmēm. Rotaļāšanai nevajadzētu kļūt par pašapkalpošanās prasmes apguves galveno sastāvdaļu, bet kā palīgu tās apguvei. Lielāka vērtība jāpievērš tieši bērna darbībai un atzinumam par bērna paveikto un panākumiem (Pirmsskolas vecuma bērnu audzināšana darbā,1980).

Šai vecumposmā bērniem nav tieksmes rotaļāties un spēlēties ar saviem vienaudžiem, bet atrasties blakus (Lieģeniece,1992). Tādējādi, galvenokārt ir organizējamās individuālās rotaļas. Tajā pašā laikā nodrošinot vidi, kurā ir iespējama savstarpēja novērošana un ietekmēšanās. Pakāpeniski stimulējot arī kopīgās rotaļas.

Pamatojoties uz M.Partenas atziņām, O.Veingers bērnu sadarbības veidus raksturo šādi:

0 - 2 gadi - vienpatnās rotaļas - bērns rotaļājās vienatnē un manipulē ar priekšmetiem, vērojama prāta darbība. (Vienpatnā rotaļa ir pirmā stadija. Tas egocentriski orientēts aktivitātes tips, kurā bērns apmierina savas vajadzības. Tā ir rotaļas dominējošā stadija zīdaiņa vecumā. Protams šī stadija var ilgt līdz 5-6 gadiem. Tas ir atkarīgs no bērna sociālās pieredzes un temperamenta.

1 gadi - novērotāja rotaļa - bērns uzturas rotaļājošo bērnu tuvumā, vēro citus, vēlāk imitē novēroto uzvedību. (Pēc vienpatnās rotaļas seko otrā stadija - novērotāja rotaļa .Šī stadija ir raksturīga jaunākajā vecumā. Bērns paliek citu bērnu tuvumā, uzmanīgi vērojot viņu darbošanos, bet fiziski tajā neiekļauties.)

1,5 gadi - paralēlā (blakus) rotaļa - bērns rotaļājas blakus, bet ne kopā, nav materiālu un ideju apmaiņas. (Skatītāja rotaļa pāriet paralēlā (blakus) rotaļā, kurā divi vai vairāki bērni piedalās vienādās vai līdzīgās aktivitātes, bet bez domu, jūtu, materiālu un mērķu apmaiņas. Šajā momentā bērns ir aizgājis no pasīvā skatītāja stadijas, tagad tas ir darītājs un aktīva individualitāte, bet vēl joprojām sociāli izolēts no jebkādām grupas attiecībām un piederības.

2.gadi - asociatīvā rotaļa - bērns vēl joprojām ir izolēts, bet savstarpēji iedarbojas uz patstāvīgu ideju rotaļlietu apmaiņu, bērns imitē citu uzvedību, bet turpina strādāt individuāli. (Tālāk bērns pāriet asociatīvajā rotaļā. Bērns vēl ir izolēts, bet savstarpēji iedarbojas uz patstāvīgu ideju un rotaļlietu apmaiņu. Bērns imitē citu uzvedību, bet turpina darīt savas lietas, ekā nedara kopīgās darbošanās nolūkā. Šī stadija ir raksturīga ceturtajā dzīves gadā.

3.gadi - kooperatīvā (kopējā) rotaļa - indivīds - bērns rotaļājās ar citiem bērniem.(Nākamais solis kooperatīvā rotaļā, kurā bērni apmainās domām. Ir sociālā mijiedarbība lomu starpā.) (Dzintere,Stangaine,2005).

Pareizi veidota saskarsme bērnam ar pieaugušo rada bērnos drošības, uzticēšanos un aizsargātības sajūtu (Lieģeniece,1992). Tādēļ būtiska ir pieaugušā klātesamība un/ vai līdzdarbība bērna rotaļā.

Šis ir laiks, kad ne visi bērni skaidri runā. Mazbērnu runāšana tiek dēvēta par „auklīsu valodu” vai runāšanu mīļvārdiņos. Lietojot pieaugušajam šādu valodas formu bērns nespēs iemācīties pareizu vārdu lietošanu. Jo bērns arī runu mācās no atdarināšanas. „Lai bērns mierīgi lieto savu burvīgo valodiski radošo mazbērna valodu - atdarināšana ved bērnu pa pareizo ceļu Bet pieaugušais nedrīkst lallināt, tam jāaturas savā runas veidā no sentimentalitātes un izdarībām Bērns ar kulturāla parauga starpniecību pārņem īstumu, skaidrību, formu un iegaume to ne vien ar dvēseles, bet arī ar runas orgānu, to formas un kustīguma palīdzību” (Karlgrēns,2008,36). Pieaugušajam jārunā skaidrā un saprotamā valodā, jo „bērns šajā vecumā vēl nav spējīgs izpildīt darbības pēc sarežģītā valodā dotās instrukcijas, kā arī nespēj izdarīt izvēli, ja jāizvēlas no vairākiem variantiem viens” (Svence,1999,64).

Lai pilnveidotu/attīstītu pašapkalpošanās prasmes būtu jāatīsta fiziskās dotības, gan mazā muskulatūra un lielā muskulatūra. Analizējot teorētisko literatūru, var nonākt pie secinājumiem, ka pašapkalpošanās prasmju uzlabošanai var izmantot šādas rotaļas:

- Rotaļas, kas uzlabo smalko pirkstu muskulatūru darbību;
 - rotaļas ar priekšmetiem,
 - rotaļu darbības bez priekšmetiem (pirkstiņrotaļas),
- Rotaļas, kas uzlabo lielo muskulatūru darbību/kustību aparātu;
- Atdarinošās- lomu rotaļas.

Rotaļas ar priekšmetiem jeb priekšmetiskās rotaļās bērni darbojas ar dažādiem priekšmetiem un vingrina sīko muskulatūru, attīsta muskuļu koordināciju, kas palīdzēs bērnam ,piemēram, ēdot. Šie rotaļu vingrinājumi ar priekšmetiem vingrina ne tikai sīko muskulatūru, bet arī pilnveido uzmanības noturības spējas. Piemēram, burciņā ar vāku, kuram ir caurums, pa vienai satvērt ,piemēram, pupiņu un mest iekšā. Bērns var mest iekšā ar vienu roku un arī ar otru roku. Lai abām rokām būtu iespējas darboties, līdz ar to darbojas abas smadzeņu puslodes un pats vingrinājums iegūst jau citu sarežģītības pakāpi.

Rotaļu darbības bez priekšmetiem, ar kuru palīdzību, tāpat tiek veicināta pirkstu muskulatūras attīstība. Tās ir pirkstiņu rotaļas - B.Brice (2016) atsaucoties uz pedagoga un zinātni doktores D.Dzintares un R.Kaņepējas atzīmē, ka pirkstu rotaļas:

- attīsta smalkās muskulatūras kustību koordināciju,
- palīdz sagatavot bērna roku rakstīšanai un citu dzīvē nepieciešamu kustību veikšanai,

- ir viens no bērna runas attīstīšanas traucējumu novēršanas palīglīdzekļiem,
- veicina prasmi vienlaicīgi domāt par vairākām vienlaikus izpildāmām darbībām,
- vingrina bērnu uzmanību, atmiņu un koncentrēšanās spējas.

Tātad ņemot vērā šo pedagogu pētījumus pirkstiņu rotaļas ir labs palīgs pašapkalpošanās prasmju uzlabošanai. Sākot izmantot pirkstiņu rotaļas der atcerēties, ka no vieglākā uz sarežģītāko. Sākumā var veikt pirkstu masāžu jo Šternfelde (2017) atsaucoties uz (*Ермакова*) atziņām saka, ka pirkstu masāžas ir svarīgas sīkās motorikas attīstībai. Un šīs masāžas var veikt pats bērns vai skolotājs, un var izmantot arī palīgmateriālus, piemēram, čiekurus, kastaņus un dažādus citus materiālius. Sākot pirkstiņrotaļas ar maziem bērniem runājamo izrunā skaidri un saprotami. No sākuma bērns varbūt tikai skatīsies, ko dara pieaugušais bet tas nekas, jo bērniem šinī vecumā patīk vērot. Ja tomēr bērns nav ieinteresējams ar konkrētu pirkstiņrotaļu, nav jākoncentrējās tikai uz vienu, var nomainīt uz citu, kas varētu bērnu vairāk ieinteresēt. Uzmanību var piesaistīt, izmantojot mīmikas, runas tempu, intonāciju, var runāt emocionāli. Viena no tādām varētu būt pirkstiņrotaļa „Mārīte”:

Mārīte par roku lien,

Augšup, augšup, augsup vien!

Piesit savām kājiņām,

Žvīkst - uz savām mājīņām. (I. Bērza)

Pirkstiņrotaļas var izmantot gandrīz visās situācijās un arī pašapkalpošanās prasmju apguvē. Jo pirkstiņrotaļa attīsta mazo muskulatūru un arī runu. Piemēram, mazgājot rokas var runāt pirkstiņrotaļu „Mazgāšanās”:

Roka roku mazgājas,

Kas mutīti nomazgās?

Tām pašām rociņām

Ir mutīte jāmazgā. (Latviešu tautas dziesma)

Rotaļas, kas uzlabo bērna kustību aparātu jeb kustību rotaļas. Tās ir rotaļas, kas sekmē bērna fizisko attīstību. Kā uzsver D. Augstkalne (2015), ka „fiziskā attīstība, apkārtējās pasaules izziņas process, organismu funkcionālo spēju pilnveidošana, fizisko īpašību veidošana iespējama tikai aktīvas darbības laikā” (Augstkalne, 2015, 174). Ir raksturīgi, ka kustību rotaļās bērniem attīstās tādas fiziskās īpašības, kā spēks, ātrums, izturība, veiklība, kustību koordinācija, ritma un līdzsvara izjūta. Tam visam ir būtiska nozīme viņu vispārējā attīstībā” (Laizāne, 1981, 5). Un, mazbērnu vecumā, vispieņemamākais veids ir caur rotaļu - kustību rotaļu. Kā arī tiek veicināta bērnu saskarsmes prasmju attīstību, sadarbojoties kopīgās

kustību rotaļās, kā, piemēram, „Skan, neskan”. (Skanot mūzikai, visi bērni soļo, dejo, rāpo pa grupu. Mūzikai apklustot, bērni saraujas kamoliņā.)

Atdarinošās - lomu rotaļās bērni atveido notiekošo sev apkārt. Kā apgalvo D.Dzintere (1984) bērni lomu rotaļās atveido dzīves norises, paši izvēlas līdzekļus savām darbībām, un paši uzņemas noteiktas lomas. Tām ir nepiespiests, brīvs raksturs, kas saistīts ar bērna pašregulāciju un bērna patstāvību. Lomu rotaļās bērns pats izvēla, ko vēlas darīt un pārsvarā darbības ir atdarinošas, pieaugušo darbībām (piemēram, bērns lej no tējkanas „iedomātu” tēju tasītē, klāj lellei gultu, noģērbj to). Šinīs rotaļās bērns sev izvēllētā darbošanās stilā arī veic darbības, kuras uzlabo muskulatūru darbību un atdarinot pieaugušo pašapkalpošanās darbības, veicina savu pašapkalpošanas prasmes attīstību.

Lai rotaļu vai rotaļu darbība būtu veiksmīga pieaugušajam ir jāmaks :

(Dzintare,Boša,1997)

- sadarboties ar bērniem,
- vērot bērnu reakcijas un viņu savstarpējās attiecības,
- analizēt veiksmju un neveiksmju cēloņus, saistot bērna uzvedību ar pieaugušo attieksmi pret bērnu,
- ja nepieciešams, izmainiet savu, pieaugušā, attieksmi pret bērnu!

„Izvēloties konkrētu rotaļspēli, padomājiet ne tikai, kā tā veicinās bērna attīstību, bet arī, vai bērns to pieņems! Bērnam rotaļa jāpieņem, jāvēlas rotaļāties, kas izpaužas viņa ieinteresētībā un apmierinājumā, smaidā, kustībās” (Dzintere,Boša,1997,39).

Tātad rotaļas ar priekšmetiem, rotaļas bez priekšmetiem, kā pirkstiņrotaļas un kustību rotaļas ir rotaļas ar kuru palīdzību uzlabojas bērnu lielā un mazā muskulatūra un līdz ar to arī pašapkalpošanās prasmes. Jāpiemin arī atdarinošās - lomu rotaļas, kas pārsvarā ir bērnu brīvi izvēlēta darbība, kuru var dēvēt arī par pašattīstību, kura ir ne mazāk svarīga bērnu attīstībā un pašapkalpošanās prasmju veicināšanā.

3.Rotaļu nozīmes izpēte 2-3 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās attīstībā

3.1.Pētījuma organizēšana un metožu apraksts

Autore pētījumu par tēmu „2 - 3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstība rotaļā” sāka 2018.gada septembrī, mazbērnu grupā, kuru apmeklēja 16 bērni - 11 meitenes un 5 zēni.

Pētījumu organizēšanai tika izmantotas šādas metodes:

- pedagoģiskais vērojums;
- anketēšana;
- pedagoģiskā izmēģinājuma darbība.

Pirmāmkārtām veicot literatūras analīzi tiek secināts par 2-3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmēm un tās ietekmējošiem faktoriem. Kas raksturīgs šīnī vecumposmā un, kas var ietekmēt pašapkalpošanās prasmes attīstību šīnī vecumposmā. Ņemot verā šo pētījumu rezultātus varēja izvirzīt kritērijus, pēc kuriem vērtēt bērnu spējas pašapkalpošanās prasmju attīstībā.

Otrāmkārtām analizējot, dažādu pedagogu literatūru, tiek noskaidrots kādu rotaļu veidi mazbērnu vecumā būtu vispiemērotākie, pašapkalpošanās prasmju uzlabošanai. Un, kas būtu jāņem verā organizējot rotaļas 2-3 gadīgiem bērniem.

Anketas izveidošana (sk.1.pielikumu) ņemot verā kritērijus, kas tika izvirzīti analizējot literatūru, lai noskaidrotu bērnu pašapkalpošanās prasmes, pēc vecāku domām. Kā arī tika veikti skolotājas novērojumi un veiktas atzīmes, pēc tādiem pašiem pašapkalpošanās kritērijiem, kas tika piedāvāti vecākiem, sava bērna izvērtēšanai. Vecāku un skolotājas domas nedaudz atšķiras.Novērojot bērnus, tiek secināts, ka vecāki par savu bērnu spējām ir mazāk pārliecināti, nekā tas izpaužas reālajā darbībā.

Tika izveidota rotaļu kopa, izmantojot Pitamikas (2008), Pitamikas, (2009), Višķeres (2017), Brices (2016) rotaļu piedāvājumus (sk.2.pielikumu), kuras uzlabotu pašapkalpošanas prasmju attīstību 2-3 gadīgu bērnu grupā. Bērns un rotaļa ir netņemama dzīves sastāvdaļa. Caur rotaļu viņš iepazīst pasauli ap sevi un arī sevi, pilnveidojas un attīstās. Bērnībā rotaļa un rotaļu darbība bērnu pavada ik dienu.Viņu interesē viss jaunais, kas ir ap viņu un viņš izzina, pēta caur rotaļu darbību, uzlabojot arī lielo un mazo muskuļu darbību, kas ir nepieciešama pašapkalpošanās prasmju veicināšanai. Šī vecuma priekšrocība ir, ka bērns ir „sūklis”, kas uzsūc visu jauno informāciju, kas ir ap viņu. Pieaugušā uzdevums ir radīt bērnam izzinošu vidi un būt mīlošam un zinošam pieaugušajam blakus, kas neuzbāzīgā veidā spēj vērot bērnu,

analizēt bērnu rīcību, darbības un neuzspiesti piedāvāt jaunas rotaļas vai rotaļu darbības, kuras spētu uzlabot pašapkalpošanās prasmes. Tām ir jābūt rotaļām, ar kuru palīdzību uzlabotos bērnu mazo un lielo muskulatūru darbība, kas ir nepieciešama pašapkalpošanās prasmju uzlabošanai. Rotaļas, kuras izvēlētas pašapkalpošanās uzlabošanai ir šādas:

1. Priekšmetiskās rotaļas.
2. Pirkstiņu rotaļas.
3. Kustību rotaļas.
4. Atdarinošās- lomu rotaļas.

3.2.Rotaļu ieviešana

Rotaļu ieviešana tiek sākota pakāpeniski, jo pētījuma sākums ir septembris, kad bērni uzsāk savas bērnudārza gaitas un priekšs viņiem viss ir jauns, nezināms, šķiršanās no mammas citiem varbūt ir pirmo reizi, kas bērnam ir liels pārdzīvojums. Tāpēc ļoti svarīgi ir ņemt vērā šo adaptācijas laiku, kuru katrs bērns izdzīvo savādāk. Skolotajai jābūt mīļai, iecietīgai censties izprast katra bērna vajadzības, lai palīdzētu šai bērnu adaptācijas laikā iejusties priekšs viņa jaunā vidē. Kā jau tika minēts adaptācijas laiks, katram bērnam ir savādāks. Piemēram Ernests ļoti viegli iekļaujas grupas dzīvē, neskatoties uz to, ka ierodas grupā pirmais, viņš ļoti ātri atrod, ko darīt pats. Ernestam ļoti patīk darboties ar tējkannu un liet mazajās krūzītēs iedomātu „šķidrums” un tad cienāt skolotāju gaidot kāda būs reakcija. Savukārt Alise E., ļoti pārdzīvo šķiršanos no vecākiem, it sevišķi no mammas. Viņa nevelās, lai viņu apmīļo un pieverš uzmanību, viņa labprātāk izvēlas apsēties pufiņā un vērot. Alise Z. arī nevēlas, lai viņu aiztīktu, bet viņa atvadas momentu nedaudz pārdzīvo, kaut gan ik pa mirklim atceras bet spēj atrast sev nodarbošanos, kas viņu piesaistītu. Pārsvārā viņai patīk salikt mantas leļļu ratiņos un pārvest uz citu vietu, kur viņa tās izliek. Viņa var pamest iepriekšējo lietu, ieraugot, ko jaunu. Nikolai ir vajadzīgs, lai viņu apmīļotu un paņemtu klēpī. Un kādā mirklī viņa jau raujas arā, jo viņu kaut kas ir ieinteresējis un viņi iet to pētīt. Meitenei patīk sīkas mantiņas kā, piemēram, paņēmusi mazus zvēriņus, viņa liek tos vienā rindiņā, tad noliek visus guļus un kaut ko viņiem saka savā valodiņā, vēl skaidri nerunā.

Tas liecina, ka katrs bērns ir savādāks un arī bērnu vajadzības ir dažādas un tās ir jāņem vērā.

Rīta cēlienā, labāk ļaut bērniem pašiem atrast, kādu nodarbi sev, jo bērni ierodas dažādos laikos un pašlaik viņi vēl jūtīgi uz atvadām. Rīta cēliens ir laiks, kad bērns atrod sev

kādu tīkamu rotaļu darbību, vidē, kas ir iekārtota bērna vajadzībām, lai attīstītos. Vide, kurā tiek sagatavotas dažādas rotaļu darbības ar priekšmetiem, kuras bērns izvēlas un ar skolotāju piemēru sākumā, turpina darboties pats. Tās var būt, piemēram, pārbērt ar karoti pupas no vienas bļodas, otrā. Pirms brokastīm jauka būs rotaļa „Bērnu rīta rosme”, kuru laikā bērni var veikt dažādas kustības, lai mundri iesāktu dienu - pacelt rokas augšā, lejā, pastaipīties un dažādas citas kustības.

Pirms un pēc brokastīm ir svarīgs bērnu darbs (kurš atkārtojas vairākas reizes dienā), ko nevajag steidzināt. Bērni apgūst roku mazgāšanās prasmes. Tas nav viegli, jo bērniem jācenšas pašiem uzvilkt piedurknes, ko bērniem pašlaik ir grūti izdarīt. Un ne tikai savas nevarēšanas pēc, bet uzspīlēta apģērba dēļ. Ir bērni kā piemēram, Odrija, kura pienāk klāt un prasa pēc palīdzības (Odrija labi runā). Bet ir bērni, kuriem roku mazgāšana vispār nepiesaista un viņi grupā jau ir atraduši sev piesaistošāku nodarbi. Bērni pašlaik vairāk vēro, kā tek ūdens uz viņu rokām. Tieši mazgāšanās process nenotiek, ir jāpalīdz. Tikai Madija un Alise J. cītīgi mazgā savas rokas. Bērni ar smaidu un ļoti lielu uzmanību pievēršas, kad skolotāja sāk dziedāt (Pičiņu, pačiņu rociņām, lai tīras, tīras mums tās. Pičiņu pačiņu mutītei, lai tīra, tīra mums tā.) un rādot ar savu piemēru mazgā rokas. Ralfs, kas nodarbojās jau ar citām lietām atgriezās un ieinteresētībā skatās, kas šeit notiek. Ar vecākiem tika pārunāts, ka bērns šinī vecumā vēlas visu darīt pats un ka piespīlēts apģērbs traucē bērnam būt patstāvīgam. Vecāki uzklusēja, šo lūgumu pievērsa lielāku uzmanību bērnu drebēm. Bija pat dzirdamas runas starp vecākiem ģērbtuvē, ka manējais mājas vēlas tikai pats mazgāt rokas, neļauj man līdēt.

Rīta aplis un rotaļnodarbība ir laiks, kad var iekļaut pirkstiņrotaļas un kustību rotaļas pašapkalpošanās prasmju veicināšanai. Bērni ļoti aizrautīgi pievienojas kustību rotaļai kā, piemēram, „Rīta vilciens”, kas viņus kopā ar skolotāju vadā pa visu grupu un aizved uz rīta aplīti, kur skolotāja un bērni sasveicinās, piemēram, ar pirkstiņdzejolīti „Labu rītu”. Bērni pievienojas vilcienam pakāpeniski. Kāds uzreiz, kāds pēta un, tad pievienojas, kad vilciena temps palielinās pievienojas gandrīz visi bērni.

Pirkstiņrotaļas laikā bērni no sākuma pēta, ko dara skolotājs, tad, kad bērni to dzird jau vairākas reizes, labprāt runā un dara kopā ar skolotāju, kā nu kurš māc runāt. Ralfu un Ernestu īsti neinteresē šie pirkstiņdzejolīši. Viņus vairāk aizrauj kustību rotaļas, kurās viņi labprāt iesaistās. Piemēram, kā pirkstiņrotaļa, kura tikpat labi var būt kā kustību rotaļa „Lietus”. Bērni ar aizrautību cilā augšā un lejā „lietus mākonīti” un pēc „lietus lāšīšu” (gatavotas no porlona) „nolišanas”, cītīgi tās lasa, liekot atpakaļ uz auduma gabala, lai atkal to plivinātu. Bērniem ļoti patīk aktīvas un spraigas rotaļas. Viņi ir gatavi atkārtot tās vairākas reizes. Pat Alise E. un Madija, kas mīl sēdēt un vērot notiekošo grupā pievienojas tām. Nodarbībā, kurā bērni caur tausti sāk iepazīt krāsas var izmantot pirkstiņrotaļu „Tipu tapu”, kur bērni iemērcot

pirkustus izvēlētājās krāsās, sāk tipināt pa baltu lapu, kustinot pirkstus un pētot krāsu nospiedumus. Tāpat, lai vingrinātos pašapkalpošanās prasmēs bērni var ar korķa palīdzību vai švammītes palīdzību veidot dažādus krāsu nospiedumus. Dzintaram šī pirkstu smērēšanā likās dīvaina un viņš nevēlējās pieskarties krāsām. Dzintars bieži nevēlas iesaistīties jaunās priekšs viņa darbībā, viņš pēta un tikai, tad, kad viņam liekas, ka uz viņu neskatās atdarina redzēto savā bērna izpratnē. Linda no sākuma skatījās un skatījās, līdz vēlējās pamēģināt, bet ātri vēlējās nomazgāt rokas. Tādi bija vairāki bērni, kuri ātri vēlējās nomazgāt rokas, bet viņi aizrāvās ūdens bļodā, kas stāvēja netālu, lai bērni paši varētu mazgāt rokas un skatīties, ka ūdens paliek netīrāks, bet rokas tīrākas.

Pašapkalpošanās prasmju veicināšanai arī āra pastaigās, var daudz ko apgūt, kā, piemēram, kustību rotaļā „Mēs ejam, mēs ejam” un pēc tam atrast daudz zīļu, kas sabirušas zem ozola. Un stāv tukšs grozs ar zīmīti no lelles Ilzes, kurai bija ļoti jāsteidzās, bet viņa lūdz bērnus palīdzēt salasīt zīles. Parasta burbuļu ķeršana, priecē bērnus un viņi lec, kā nu kurais māc un cenšas noķert burbuļus. Ne mazāk aizrautīga ir lidmašīnu lidināšana. Un pārsteigums, kad bērni izejot laukā atrod kasti, kuru atverot, atrod daudz krāsainu lidmašīnu. Lidināt lidmašīnas nav viegli, bērnam tas prasa koncentrēšanos, lai viņa lidotu. Bet galvenais, ka bērns ņem, cenšas, ar laiku sanāks labāk. Tāpat arī var zīmēt ar krītiņiem (resniem), kas prasa bērnam piepūli pieliecoties un zīmēt, bet bērns ir priecīgs redzēt krāsainās līnijas uz asfalta.

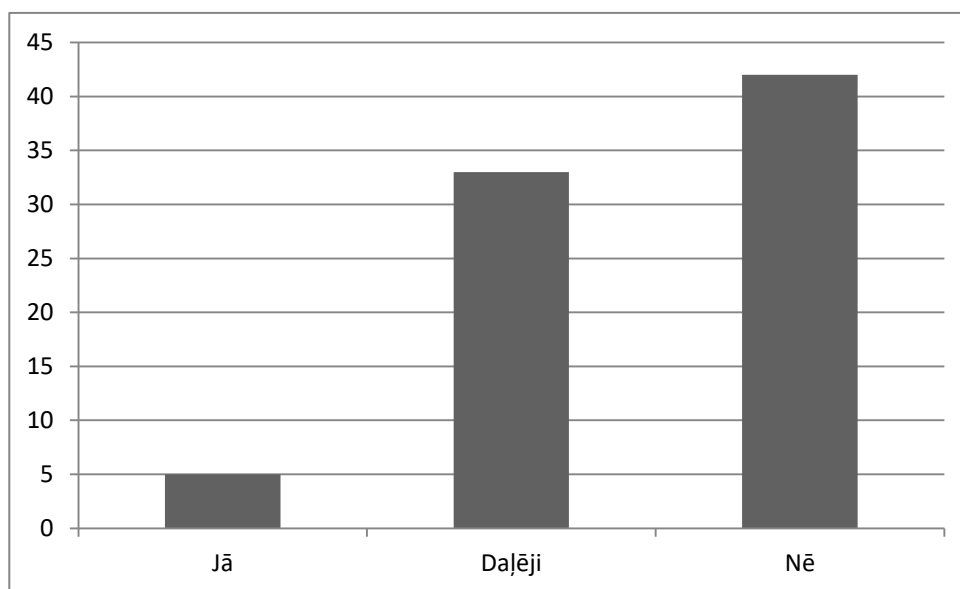
Pēcpusdienā bērni labprāt nodarbojas ar atdarinām- lomu rotaļām, kur meitenes noģērbj lelli un liek gulēt. Tiek katliņā liktas sēnes, pēc tam pārlikts uz šķīvīša. Luīze ķemmē matus Dāvim un viņš atļauj. Bērniem patīk pievienoties skolotājai, kura it kā neuzbāzīgi sāk darboties ar kādām no praktiskās iemaņas rotaļu darbībām. Ir bērni, kas tūlīt pievienojas un arī vēlas darboties. Bērnus ļoti piesaista rotaļu darbības, kas ir saistītas ar ūdeni, piemēram, ar švammī piesūcināt ūdeni vienā bļodā un izspiest no švammes ūdeni otrā bļodā. Tāpat, rotaļu darbības, kas saistītas ar rīsu pārbēršanu un „piemēram, pupu mēšanu burkā, caur mazu caurumiņu. Bērni šīs darbības atkārto neskaitāmas reizes un ar nopietnām un pētnieciskām seju izteiksmēm. Pieaugušais vairāk nav vajadzīgs. Viņš tikai nemanot piedāvā. Bērna izvēle ir pieņemt vai nē.

Šīs visas rotaļas, kas iekļautas bērnu dzīvē attīsta bērnu fiziski, jo viņš kustas, lec, rāpo un līdz ar to arī paliek lokanāks, varošāks fiziski un viņam ir daudz vieglāk veikt ģērbšanās kustības. Iesaistoties pirksturotaļās un darbojoties ar dažādiem priekšmetiem, kā arī veicot praktiskās darbības caur rotaļu darbībām, tiek veicināta mazo muskuļu attīstība. Un līdz ar muskuļu attīstību notiek arī pašapkalpošanās prasmju attīstība/pilnveidošana.

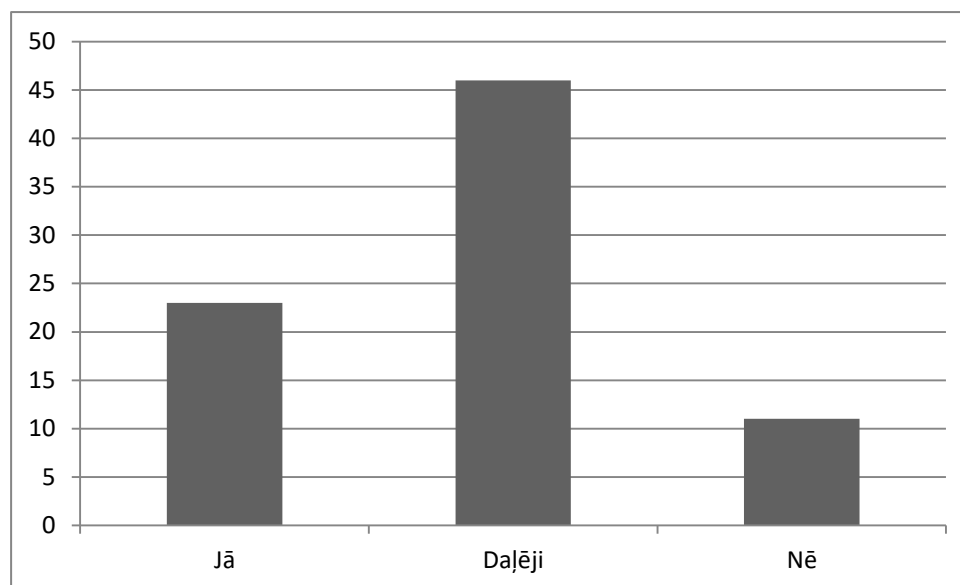
3.3.Rotaļu ietekme uz 2-3 gadīgu bērnu pašapkalpošanos

Bērnu ikdiena bez rotaļām nav iedomājama, jo bērns katru dienu darbojas/strādā un tas priekšs bērna ir darbs, kurš pirmsskolas vecumā izpaužas, kā rotaļāšanās/rotaļu darbība, caur kuru viņš izzina, pēta un darbojoties pilnveido/attīsta sevi un arī savas pašapkalpošanās prasmes. Ar maziem solīšiem bērni apgūst to, kas viņus pilnveido un veido par pilnvērtīgiem cilvēkiem.

Bērns caur rotaļu attīstās pats, jo viņu interesē un piesaista viss jaunais, kas ir ap viņu. Un protams attīstās arī viņa pašapkalpošanās prasmes. To var apskatīt 1.attēlā, kādas pašapkalpošanas prasmes bērniem bija pirms rotaļu ieviešanas, (sākot pētniecisko darbu) un kādas izmaiņas ir pēc diviem mēnešiem, kad rotaļas/rotaļu darbības tika ieviestas. (sk.1.un 2.attēlu). Var - „a”- variants, daļēji „b”- variants, nevar „c”- variants. Šis skaitliskais pārskats ir veidots apkopojot izvirzītos kritērijus (sk. 1.pielikumu), lai redzētu pašapkalpošanās prasmju situāciju mazbērnu grupā. Protams, katram bērnam pašapkalpošanās prasmes ir atšķirīgas, ko var viens, otrs var daļēji. To pedagogs ņem vērā, un vērojot, analizējot un anketējot piedāvā, katram bērnam individuāli rotaļas darbību, kas veicina bērna pašapkalpošanās prasmju attīstību.

1.attēls. Pašapkalpošanās prasmes pirms rotaļu ieviešanas.

2.attēls. Pašapkalpošanās prasmes pēc rotaļu ieviešanas.

Ļoti būtisks, uzlabojums ir tieši patstāvīgas ēšanas ziņā. Visi bērni ir sākuši ēst paši. Šķidrums neizšļakstās no karotes, tikai bērni, nevienmēr, bet vēl aplej drēbes. Tas pārsvarā notiek nevis tāpēc, ka viņi nevar noturēt karoti, bet ēdot viņi vēlas paskatīties, kas ir apkārt. Kā arī ir vērojama, katra bērna individuāla „galda kultūra”. Alise J. ļoti uztraucas, ja viņai kaut, kas uzpīl un vēlas ātri nomainīt nosmērējušās drēbes (viņa ļoti reti nosmērējās) un arī Alises mamma ļoti uztraucas par meitas nosmērētajām drēbēm un vēlas uzzināt, kas tad noticis. Savukārt Ernestu vispār neuztrauc nosmērētās drēbes un viņš pat var mēģināt no citu šķīviem censties paņemt. Alisei Z. sākumā grūti gāja ar karotes noturēšanu, tagad viņa karoti var noturēt un ēst pati, bet nezina kāpēc ir reizes, kad ēd ar rokām. Bērni var visi ēst paši, šķidrums neizšļakstās, bet karotes bērni tur nepareizi, ar visu dūri, izņemot Madiju. Tātad pašapkalpošanās prasmju attīstība rotaļā ir jāturpina, jo uzlabojumi ir redzami.

Ir redzami būtiski uzlabojumi pašapkalpošanās prasmēs. Bērni, kas nevarēja pacelt krūzīti, lai neizlītu šķidrums, tagad dzer paši un šķidrums neizšļakstās. Pieaugušo pienākums ir neliet krūzīti pilnu līdz malām un bērni ļoti veiksmīgi tiek galā ar dzeršanu no krūzītes. Alise Z. kura pirmās dienās nevarēja pat pacelt krūzīti un gaidīja, kad viņai palīdzēs, vai nu krūzīte nokrita un viss izlija, tagad pati patstāvīgi dzer, krūzīti turot ar abām rokām, un ir jūtams sasniegums priekš Alises Z. Ar krūzītēm ir tas pats, kas ar ēšanu, bērni dzer un tad vēlas ar krūzīti rokas pagriezties un tā nokrīt. Vēl bērni nav spējīgi „aprēķināt” krūzītes vietu uz galda un tā nokrīt, jo bērnam kustoties, ta bijusi tuvu malai. Bet, rotaļu darbības ir

veicinājušas mazo muskulatūru attīstību un to var redzēt salīdzinot bērnu prasmes sākumā un tagad, tās ir uzlabojušās.

Ar ģērbšanos ir nedaudz sliktāk, bet tomēr jūtams progress. Septembra sākumā, kad bērni tiko atnāca no mājām, noģērbties un uzvilkt bikses varēja tikai četri bērni. Tagad vēlmi noģērbties izrāda vairāki bērni. Nikola, kura sākumā nedarīja neko saistībā ar ģērbšanos, tagad ļoti veikli noģērbjas un viņa ir priecīga, ka nav jāgaida pieaugušā palīdzība, jo kamēr citiem vēl palīdz viņa jau darbojas ar sev tīkamām rotaļu darbībām. Ir bērni, kas nevis nevar noģērbties, bet nevēlas to darīt, jo nav motivācijas, kāpēc tas jādara. Viņi gaida palīdzību no pieaugušā, lai gan paši ļoti labi spēj noģērbties. Bērni var novilkt tikai to, kas ir apakšdaļā, no augšdaļas tie tikai spēj novilkt, tikai ja nav jāvelk pāri galvai. Ir bērni, kas vienkārši sēž un uz aicinājumu pamēģināt ,piemēram, novilkt bikses, nereaģē, vienkārši sēž un skatās. Vēl ņemams vērā ir bērna noskaņojums, ja bērns ir labā noskaņojumā, tad viņš labprāt ģērbjas, ja viņš ir slikti gulējis vai viņam nāk zobu, tas arī ir iemesls, kāpēc viņš nevēlas kaut ko darīt. Skolotajai jāņem vērā, katra bērna pašsajūta katru dienu, jo bērns nav „robots” un viņu ietekmē dažādi apkārtējie cēloņi. Ar ģērbšanos ir nedaudz sliktāk, bērniem joprojām ir grūtības apģērbties. Krekliņus un kleitas viņi nevar uzvilkt. Ir sācies bikšu, zeķubikšu laiks, kad bērni tiek mudināti censties pašiem uzvilkt. Kāds uzreiz pasaka, es nevaru. Bet, kad pēc aicinājuma pamēģināt, izdodas uzvilkt, priecīgs par savu veikumu „Es pats” . Ir bērni, kas neizrāda nekādu interesi par vēlmi ģērbties. Lielākā daļa zandales novilkt, jau varēja atnākot uz pirmsskolas iestādi, viņi nu jau arī velk zandales un cenšas tās aiztaisīt, jo nevienmēr tas izdodas, jo bērni visu aizdari ir izvilkuši un grūti to iebāst atpakaļ „caurumā”. Var novērot, ka ir bērni, kam griba ir liela un viņi cītīgi cenšas ievilkt siksnīņu, bet ir bērni, kas uzreiz „Es nevaru”, un ir bērni, kas nesaka neko, bet vienkārši sēž. Var novērot, ka ir bērni, kas cenšas visu ātri izdarīt (to, kas nav pašreizējos bērna spēkos, skolotājs palīdz) un pat, ja ,piemēram, zandales ir uzvilktas nepareizi ātri pārmaina un dodas rotaļāties un tā ir bērna motivācija. Daži, necenšas neko un gaida pieaugušo palīdzību. Novērtējot pašapkalpošanās prasmju izaugsmi, skatoties no ģērbšanās un noģērbšanās kritērija, var secināt, ka lielākā daļu bērnu ir sākuši noģērbt ķermeņa apakšdaļu, nedaudz mazāka daļa arī spēj uzvilkt zeķubikses un bikses, to ietekmē bērna vēlme/vēlēšanās darīt vai nē griba, motivācija.

Bērni ļoti ātri pierod pie ritma, kas ir pirmsskolas izglītības iestādē un rokas mazgāšana un slaucīšana ir biežas ikdienas darbības bērnu grupā. Bērni ļoti ātri iegaumē katrs savu skapīti un arī savu dvieli, ja kāds aiztiek viņu dvieli, viņi izrāda neapmierinātību, ka tiek aiztikts tieši viņa dvielis. Pirms ēšanas bērni, joprojām ir jāauzicina mazgāt rokas, bet pēc ēšanas visi paši dodas mazgāt rokas. Piedurknes uzvilkt var gandrīz visi, vienīgi, ja vecāki ir aizmirsuši par krekliņu, kas būtu ērtāks bērnam. Ja, kādam tomēr neizdodas „uzstumt”

pieburkni, prasa vai rāda, lai tiktu palīdzēts, jo jāmazgā rokas. Citam roku mazgāšanās izdodas labāk, kādam sliktāk, bet bērni cenšas to darīt, jo viņus piesaista ūdens. Tagad svarīgi ir pievērst uzmanību „pareizai” roku mazgāšanai, jo daudzi bērni joprojām rokas skalo zem ūdens. Savu dvieļi atpazīst visi un noslaucīt rokas var arī visi. Šajā roku mazgāšanās procesā bērni saskaras ar saskarsmes prasmju veicināšanu. Jo ir jāpagaida, ne visi uzreiz var nomazgāt rokas. Ir vērojami „nepacietīgie” bērni, kuri vēlas pirmie nokļūt pie roku mazgāšanas un var pagrūst, vai ar neapmierinātu skaņu vai valodu izrāda savas vēlmes. Roku mazgāšanās prasmes ir uzlabojušās, jāveicina „pareiza” roku mazgāšanās attīstība.

Bērni uzsākot savas pirmsskolas izglītības gaitas ar mantu kārtošānu ir uz „jūs”. Paši viņi neizrāda vēlmi, kārtot mantas. Savas rotaļu darbības ar priekšmetiem ātri maina, ieraudzīdami, jaunu pētniecības vai darbošanās lietu, viņi iepriekšējo lietu nomet. Tikai Kristers vēlas, lai viss ir savās vietās un cenšas visu likt pa plauktiem, lai nekas pēc viņu domām nemētātos. Novērojot Kristeru liekas, ka pati rotaļāšanās viņu vispār neinteresē, galvenais, lai viss būtu vietās. Ir bērni, kas piedrojas mantu kārtšanai ar uzaicinājumu un pieaugušā līdzdalību. Bērniem vajadzīgs pieaugušā piemērs, jo šajā vecumā ir būtiska atdarināšana. Nevar bērniem ar vārdiem, ko lūgt, un skolotājam pašam darboties ar ko citu, svarīga ir pieaugušo klātbūtne un kontaktējot ar bērniem nonākt pie pieaugušo kārtības, jo bērns kārtību vēl nesaprot, kārtība ir jāmācās. Tomēr ar laiku bērni arvien vairāk, kad ir iepazīnuši vidi, kurā viņi pavada lielu laika periodu spēj atrast mantām vietu. Pārsvārā tas ir ar skolotāju uzaicinājumu, bet, piemēram, Dāvis beidzot darboties ar klučiem, saliek tos atpakaļ kastē un pastumj zem plaukta. Vērojama izaugsme ir, kad bērnam rodas motivācija, kāpēc jākārt. Viena no motivācijām ir ārā došanās, tad bērni labprāt pievienojas mantu kārtšanai. Ir bērni, kas nepievērš uzmanību šīm darbībām un apsēžas un gaida.

Salīdzinot bērna pašapkalpošanās prasmes sākumā un pēc laika, kad tika ieviestas rotaļas un rotaļu darbības bērnu attīstībā ir redzamas izmaiņas bērnu pašapkalpošanās prasmju apgūvē. Bērnu fiziskais spējas uzlabojas un bērni, to ko nevarēja sākumā izdarīt, to jau var vai daļēji var. Rotaļas ieviešana bērna ikdienā uzlabo pašapkalpošanās prasmes.

Skolotāju sadarbība ar vecākiem izpaudās, uzrunājot vecākus, vecāku sapulcē un aicinot vecākus atbalstīt savu bērnu centienus kļūt patstāvīgiem pašapkalpošanās prasmēs un atbalstīt bērnu centienus ēst pašam, mazgāt pašam rokas. Kā arī piedomāt, pērkot apģērbu bērnam, lai tas būtu vieglāk, brīvāk ģērbjams. Censties nedarīt bērnu vietā, to, ko bērns jau var un ko vēlas darīt savā pašapkalpošanās prasmju attīstībā. Jo tas ir tikai un vienīgi bērnu labā.

Secinājumi

1) Prasmīgi piemeklētas rotaļas/rotaļu darbības attīsta/pilnveido mazbērnu pašapkalpošanās prasmes. Lai 2 - 3 gadīgu bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstība rotaļā būtu veiksmīga nepieciešams:

- veicināt bērna fizisko attīstību;
- vingrināt sīko motoriku;
- sekmēt saskarsmes prasmju attīstību;
- veicināt bērnu gribas attīstību;
- ievērot darbības regulitāti;
- radīt vecumposmam atbilstošu vidi un inventāru;
- respektēt bērnu vajadzības un iniciatīvu;
- ņemt vērā katra bērna individuālās vajadzības;

2) Divu līdz trīs gadīgu bērnu rotaļu organizācijā ir nepieciešama pedagoga vadība un līdzdarbība;

3) Prasmīgi piemeklētas rotaļas/rotaļu darbības attīsta/pilnveido mazbērnu pašapkalpošanās prasmes.

Literatūras un avotu saraksts

1. Airisa,K. (2011). *Bērna normāla attīstība no dzimšanas līdz pirmajiem soļiem*.Brummers,M.,Enckells,H.*Bērnu un jauniešu psiho-terapija*.Rīga: Jumava, 10. - 29.lpp.
2. Augstkalne,D. (2005). *Kustību apguve bērnībā*. Špona,A. *Bērna saniegunu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: RaKa,174. - 190. lpp.
3. Batņa,V. (2007). *Rosinot bērna iekšējo pasauli*. Rīga: RaKa.
- 4.Bikova,A. (2017). *Patstāvīgais bērns vai kā kļūt par ideāl „ideālu mammu”*. Izdevniecība. Avots.
5. Brice,B. (2016). *Pirkstiņu rotaļas*. Rīga: RaKa.
6. Brice,B. (2013). *Viss sākās ar rotaļu*. Rīga: RaKa.
7. Bure,R. (1980). *Pirmsskolas vecuma bērnu audzināšana darbā*. R.: Zvaigzne.
8. Dzintere,D.(1984).*Rotaļa un darbs bērnu dārzā*.Rīga:Zvaigzne.
9. Dzintare,D.,Boša,R. (1997). *Rotaļspēles*. Rīga: Mācību apgāds NT.
10. Dzintere,D.,Stangaine,I. (2005). *Rotaļa - bērna dzīvesveids*. Rīga: RaKa.
11. Dzintare,D.,Stangaine,I. (2007). *Rotaļa - bērna dzīvesveids*. Rīga:RaKa.
12. Gīpenreitere,I. (2012). *Turpinām saprasties ar bērnu.Vai tā?* Nordik.
13. Golubina,V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*.Rīga: Izglītības soļi.
14. Ģimenes un pirmsskolas pedagoģijas katedra. (2000). *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: Izglītības soļi.
15. Hansena,K.A.,Kaufmane,R.K.,Bērka Volša,K. (2002). *Bērncentrētu grupu veidošana*. Soroso fonds- Latvija.
16. Helminga,H. (2006). *Montesori pedagoģija*. Rīga: Apgāds Jumava.
17. Jurgena,I. (2002). *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: Izglītības soļi.
18. Karlgrēns,F. (2008). *Valdorfa pedagoģija*. Rīga: Jumava J.L.V.
19. Kājiņa,D.,Aunīte,I. (2006). *Kā izprast bērnu? Ieteikumi vecākiem un skolotājiem*. Izdevniecība Pētergailis.
20. Krauksts,V. (2006). *Bērnu un pusaudžu fiziskās aktivitātes un sports*. Rīga: Drukātava.
21. Laizāne,S. (1981). *Kustību rotaļas*. Rīga: Zvaigzne.
22. Lieģeniece,D. (1992). *Bērns - pasaulē,pasaule - bērnā*. Rīga: Zvaigzne.
23. Lieģeniece,D. (1999). *Kopveseluma pieeja bērna audzināšanā*. Rīga: RaKa.
24. Ļubļinska,A. (1979). *Bērnu psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne.

25. Medne,D. (2015). *Emocijas bērnu attīstībā. Špona,A. Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā.* Rīga: RaKa. 113.-130.lpp.
26. Miezīte,S. (2000). *Dienas ritms kā bērna attīstības sekmētājs agrajā bērnībā.* Dzintere,D. *Bērns kā vērtība ģimenē un skolā.* Rīga: Izglītības soļi.
27. Miltuze,A. (2015). *Indivīda attīstība.* Mārtinsone,K. *Psiholoģija I.*Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC. 288.-327.lpp.
28. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca.* (2000). Rīga: Agāds Zvaigzne ABC.
29. Piažē,Z. (2002). *Bērna intelektuālā attīstība.* Rīga: Pētergailis.
30. *Pirmsskolas izglītība. (...). Ideju krātuve pirmsskolai.* Rīga: Agāds Zvaigzne ABC.
31. Pitamika, M. (2009). *Spēles bērniem.* Apgāds Valters un Rapa.
32. Pitamika,M. (2008). *Es to protu.* Apgāds Valters un rapa.
33. *Psiholoģiskā vārdnīca.* (1999). Rīga:Mācību grāmata.
34. Prudņikova,I. (2004). *Montesori pedagoģija ikdienā.* Rīga: RaKa.
35. Reņģe,V. (2000). *Psiholoģija.Personības psiholoģija.* Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
36. Stangaine,I. (2015). *Bērna dzīves darbība rotaļā. Špona,A. Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā.* Rīga: RaKa, 24.-50.lpp.
37. Svence,G. (1999). *Attīstības psiholoģija.* Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
38. Špona,A. (2001). *Audzinašanas teorija un prakse.* Rīga: RaKa.
39. Šternfelde,I. (2017). *Sīkās motorikas attīstīšana pirmsskolas vecuma bērniem.*Rīga:
40. Tauriņa,A. (2015). *Bērna jautājumi - personības izaugsmes pamats. Špona,A. Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā.* Rīga: RaKa. 86.-112.lpp.
41. Vecgrāve,A. (2005). *Ceļvedis pieaugušajam pa bērnības zemi.* Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
42. Vigule,D. (2000). *Kārļa Dekēna un viņa laikabiedru pedagogu atziņas par gribas attīstību un veidošanu.*Dzintere,D. *Bērns kā vērtība ģimenē un skolā.* Rīga: Izglītības soļi, 24.-29.lpp.
43. Višķere,Z. (2017). *Spēlēties un audzi!* J.L.V.,izdevums latviešu valodā.
44. Vorobjovs,A. (2000). *Vispārīgā psiholoģija.* Rīga: Izglītības soļi.
45. Ибука,М. (2011). *После трех уже поздно.* Москва:000 Альпина нон-фикшн.
46. Богуславский,М.В.,Г.Б.Корнетов. (2008). *Помоги мне сделать это самому/ Мария Монтессори.* Москва: Карпуз.
47. Лямина,Г.М.,Гербова,В.В.,Романовская,Э.М.,Казакова,Фок,Н.В.,Кононова,И.М. (1976) *Воспитание детей раннего возраста.* Москва: Просвещени.
48. Выготский,Л.С. (1997). *Вопросы детской психологии.* Санкт-Петербург: МИМ-Экспресс.

Pielikumi

1.pielikums.Anketa vecākiem

Bērna vārds un uzvārds:

1. Lietojot karoti, šķidrums neizšļakstās:

- a) šķidrums neizšļakstās ,patstāvīgi un pareizi tur karoti,
- b) šķidrums tikai nedaudz izšļakstās,
- c) nespēj noturēt, karoti šķidrums izšļakstās.

2.Dzer no bērnu tasītes:

- a) patstāvīgi dzer no tasītes,spēj droši to noturēt,
- b) nepieciešama palīdzība tasītes noturēšanā,
- c) neizrāda prasmes lietot tasīti.

3.Noģērbj un uzģērbj drēbes:

- a) patstāvīgi spēj apģērbties un noģērbties.Neveiksmes gadījumā darbību atkārti.Spēj komentēt savu darbību (nosaukt darbību un apģērbu),
- b) noģērbj un uzģērbj vienkāršas,drēbes,kas neprasa pogāšanu.Neveiksmes gadījumā darbību neatkārti.Spēj daļēji komentēt savu darbību (nosaukt darbību un apģērbu),
- c) Nespēj patstāvīgi ģērbties.

4.Mazgā un slauka rokas:

- a) Patstāvīgi mazgā un slauka rokas,
- b) Mazgā un slauka rokas, ja piepalīdz,
- c) Neizrāda patstāvību roku mazgāšanā.

5. Palīdz piegušajam sakārtot mantiņas un materiālus:

a) Patstāvīgi sakārto mantiņas, pēc pieaugušā parauga. Darbībā vērojama mērķtiecība un ieinteresība. Izsaka/izrāda vēlmi palīdzēt.

b) Līdzdarbojas pieaugušajam sakārtošanas procesā. Izsaka/izrāda vēlmi palīdzēt. Patstāvīgi mērķi nav apzinājis, koncentrējas uz darbību, izrāda interesi par darbību,

c) Atsakās piedalīties mantiņu un materiālu sakārtošanā, nav vērojama ieinteresētība.

* ar aplīti apvelciet, pēc Jūsu domām atbilstošo kritēriju;

Praktiskās iemaņas rotaļdarbības

Pupu maisiņa sviešana (*Pitamika,2009*)

1. Nolieciet auklu zemē un izveidojiet no tās apli.
2. Nostājaties apmēram 50 cm attālumā no auklas un parādiet bērnam, kā ar atvēzienu no apakšas iesviest maisiņu mērķī.
3. Ļaujiet pamēģināt bērnam.
4. Kad viņš apguvis šo attālumu, speriet soli atpakaļ un ļaujiet bērnam mēģināt vēlreiz.

Cirka akrobāts

1. Ameklējiet ar akmeņiem izklātu vai betonētu virsmu, no kuras vēlāk var viegli noberzt krīta zīmējumus.
2. Uzzīmējiet aptuveni trīs metrus garu taisnu līniju.
3. Parādiet bērnam, kā noiet pa līniju, liekot vienu kāju tieši priekšā otrai. Ejot taisni, izslejiet, lūkojieties uz priekšu un izstiepiet abas rokas horizontāli uz sāniem.
4. Ļaujiet pamēģināt šo nodarbi arī mazulim, bet, ejot pa taisnu līniju, viņam vajadzēs jūsu atbalstu, tāpēc turiet abas viņa izstieptās rokas un ejiet bērnam līdzās.

Ripini bumbu

1. Apsēdieties uz grīdas ar seju pret bērnu, ieplešot kājas.
2. Aiciniet bērnu apsēsties tāpat. Šī poza ļauj ierobežot spēles laukumu un veido barjeru bumbai.
3. Sākumā viegli aizripiniet bumbu bērnam pretī.
4. Aiciniet viņu ar rokām apturēt bumbu. Ja nepieciešams, varat to nodemonstrēt.
5. Aiciniet bērnu grūst bumbu atpakaļ.

6. Kad bērns iemācījies ripināt bumbu, pavirzīties nedaudz tālāk. Kad bērns iemācījies ripināt bumbu, pavirzīties nedaudz tālāk. Šo soli var atkārtot vēlreiz, kad viņš apgūst spēli jaunajā attālumā.

Bumba mērķī

1. Novietojiet bļodu ar ūdeni uz grīdas. Ja rotaļa notiek iekštelpās, vispirms noklājiet ūdensdrošu plēves palagu, lai ūdens šļakatas nesabojātu grīdas segumu.

2. Nostājaties blakus bļodai, rokā turot bumbu, un uzmanīgi iemetiet to bļodā.

3. Paņemiet bumbu un iedodiet to bērnam. Aiciniet bērnu iesviest bumbu bļodā.

Tiešs trāpījums

1. Novietojiet bļodu ar ūdeni uz grīdas.

2. Nolieciet abas bumbas uz grīdas blakus bļodām. Paņemiet lielāko bumbu.

3. Paskaidrojiet bērnam, ka izvēlēta lielākā bumba, tātad tā jāmet lielajā bļodā. Vai bērns spēj atrast lielo bļodu?

4. Kad bērns atradis lielo bļodu, iedodiet viņam bumbu un ļaujiet iemest to bļodā.

5. Izņemiet lielo bumbu no bļodas. Paceliet mazāko bumbu.

6. Paskaidrojiet bērnam, ka izvēlēta mazāka bumba, tātad tā jāiemet mazajā bļodā. Vai bērns spēj atrast mazo bļodu?

7. Kad bērns atradis mazo bļodu, iedodiet viņam bumbu un ļaujiet iemest to bļodā. Turpiniet šo nodarbi, līdz izmantotas visas mērķa bļodas, un dažādas bumbas.

8. Kad bērns spēj pārliecināti atrast visus mērķus, aiciniet viņu atkāpties nedaudz tālāk no bļodām. Šo soli var atkārtot, tiklīdz bērns apguvis visus mērķus no jaunā attāluma.

Kartona caurules uzvēršana

1. Sākumā piesieniet zvaniņu vai nelielo priekšmetu vienā ķēdes galā. Tas noderēs par aizbāzni caurulei un neļaus tai nomukt no ķēdes.

2. Nolieciet cauruli uz pusēm, izveidojiet divus pabiezus gredzenus.

3. Pārgrieziet cauruli uz pusēm, izveidojiet divus pabiezus gredzenus.

4. Parādiet bērnam, kā uzvērt caurules gredzenus uz ķēdes un slidiniet tos uz priekšu u atpakaļ.

5. Noņemiet caurules gredzenus no ķēdes un ļaujiet bērnam pamēģināt pašam.

Makaronu vēršana

1. Salieciet auklas gabalus un makaronus uz zema galdiņa vai grīdas.

2. Aiciniet bērnu pievienoties un paskaidrojiet, ka parādīsiet, kā savērt makaronu caurules uz auklas.

3. Paņemiet makaronu un uzveriet to uz auklas. Dažus centimetrus pirms auklas gala iesieniet mezglu, lai pirmais makarons noderētu par šķērsli visiem pārējiem.

4. Parādiet bērnam, kā makaronus uzvērt uz auklas. Iedodiet bērnam makaronu.

5. Ļaujiet bērnam vērt makaronus uz auklas, līdz tā ir pilna - izveidota makaronu virteni.

Pamēģiniet!

Ieberiet tējkaroti pārtikas krāsvielas bļodā vai dziļā cepamtraukā, kas piepildīts ar ūdeni. Turot makaronu virteni aiz abiem galiem, padodiet to bērnam un paskaidrojiet, ka virtene jāiegremdē krāsotajā ūdenī. Atgādiniet, ka nedrīkst atlaist auklas. Paturiet makaronus ūdenī dažas minūtes, lai tie uzsūktu krāsu. Palūdziet bērnam izņemt makaronus no ūdens. Izkariniet makaronu virkni žāvēties, apakšā paliekot papīra lapu, kas uzsūks pilošu ūdeni.

Klucīša torņa būvēšana

1. palīdziet bērnam, lai viņš piedalās klucīšu pārvešanā uz attīrītu grīdas laukumu;

2. apsēdieties tā, lai bērns ir jums kreisajā pusē, bet klucīši - nedaudz pa labi;

3. paskaidrojiet bērnam, ka tūlīt saliksiet klucīšus tornī. Paņemiet lielāko klucīti un novietojiet to sev pretī - laukuma vidū, pēc tam nesteidzoties uzceliet torni līdz pašam mazākajam klucītim augšā;

4. pasakiet bērnam, ka izjauksiet torni, lai varetu uzcelt viņš;

5. noceliet klucīšus citu pēc cita un novietojiet tos bērnam labajā pusē, viņš var jums palīdzēt. Aiciniet bērnu celt torni.

Zvejošana (Višķere, 2017)

1. noklājiet dvieli uz darba virsmas;

2. pielejiet lielāko bļodu līdz pusei ar ūdeni un ielieciet tur plastmasas korķus;

3. nolieciet abas bļodas blakus; to, kurā korķīši - kreisajā pusē:

4. dodiet bērnam karoti un palūdziet, lai izzvejo visus korķīšus un saliek tos tukšajā bļodā.

Kas dzīvo mājiņā?

1. uzzīmējiet uz kartona māju un izgrieziet to, izkrāsājiet;
2. līmējiet salvešu iepakojumu vāciņus pie izgrieztās mājiņas;
3. ielīmējiet attēlus izveidotajos lodziņos;
4. taisiet kopā ar bērnu lodziņus vaļā, aplūkojiet attēlus, pārunājiet ar bērnu, kas redzams attēlos, kādi priekšmeti tajos atrodami.

Rotaļa ar sūkli

1. pieļūjiet vienu bļodu līdz pusei ar ūdeni, otru novietojiet blakus nelielā attālumā;
2. mudiniet bērnu ar sūkļa palīdzību nogādāt ūdeni no vienas bļodas otrā! Pamāciet bērnu samitrināt sūkli, tad mazliet to notecināt un ar abām rokām izspiest ūdeni no sūkļa otrā bļodā;
3. pēc nodarbības beigām salaukiet un sakārtojiet darba vietu!

Roku mazgāšana (*Pitamika, 2008*)

1. Uz galda novietojot bļodu un pārējos priekšmetus - bļodas labajā pusē (ja bērns ir kreilī, tad - kreisajā) un pieļūjiet bļodu līdz pusei ar ūdeni.
2. Saslapināt rokas un lēnām ieziepējiet, lai bērns redz, kā jūs to darāt. Ielieciet ziepju gabaliņu atpakaļ trauciņā. Ja izmantojat šķidrās ziepes, atgādiniet bērnam, ka nepieciešamas tikai viena vai divas lāses ziepju.
3. Noskalojiet rokas ar ūdeni un noslaukiet dvieļī. Dariet to lēnām, lai bērns var redzēt, ka rokas slaukāt rūpīgi.
4. Izļūjiet netīro ūdeni, ieleļūjiet tīru pajautājiet bērnam, kā viņš domā, kādēļ ūdens maināms, pirms viņš mazgās rociņas. (Pirms izļūjiet, parādiet viņam netīro ūdeni.) Rosiniet bērnu pašu izmēģināt roku mazgāšanu (Pēc tam var pie izļūjietnes).

Matu ķemmēšana

1. Novietojiet spoguļus uz galda. Nolieciet savu ķemmi spoguļa priekšā, bet bērna ķemmi - atstātas.

2. Ķemmējot matus lēnām un maigi uz vienu tad otru pusi, augieties spoguļī un skaidrojiet bērnam, ko patlaban darāt.

3. Novietojiet spoguļus tā lai bērns tajā var sevi saskatīt. Nolieciet bērna ķemmi spoguļa priekšā un rosiniet viņu ķemēties pašam.

Drēbju locīšana

1. Ņemiet vecu auduma kabatlakatiņu un pāri tam uzvelciet vienu vertikālu un vienu horizontālu līniju. Atlasiet vēl citas drēbes, salieciet tās grozā un salieciet tās grozā un ielieciet tur arī minēto kabatlakatiņu.

2. Pirmo izņemiet kabatlakatiņu un novietojiet uz galda, salokiet pa uzzīmētajām locījuma līnijām, tad atveriet un dodiet to salocīt bērnam.

3. Atkartojiet locīšanu ar jaunu kabatlakatiņu un novietojiet uz galda, salokiet pa uzzīmētajām locījumu vietām, tad atveriet un dodiet to salocīt bērnam.

4. Tagad sāciet locīt pārējās drēbes. Ņemiet pa vienam apģērba gabalam, lokiet tā, kā esat raduši to darīt, tomēr esiet konsekventi, lai bērns var jūsu darbības atkārtot. Ja pirmo ielokāt labo piedurkni, tad turpmāk vienmēr sāciet ar labo piedurkni, vienalga, vai tas būtu kreklis vai džemperis.

Mēteļa uzvilšana

Nolieciet mēteli uz grīdas tā, lai odere būtu uz augšu. Lieciet bērnam nostāties pie mēteļa apkakles.

2. Lieciet viņam notuities un ielikt rokas piedurknēs.

3. Tad bērnam jāiztaisnojas un vienlaikus jāceļ rokas uz augšu pari galvai tā, lai mēteli ir viņam mugurā un rokas gar sāniem.

Pamēģiniet!

Nepieciešams tīras dažādu ģimenes locekļu zeķes. Nolieciet tās uz galda. Paņemiet pa vienai zeķei no katra pāra un sarindojiet tās. Mudiniet bērnu atrast katrai zeķei atbilstošo. Kad visas zeķes ir sakārtotas pa pāriem, parādiet bērnam, kā tās locīt.

Trenējaties izgriezt apģērbus uz labo pusi ar bērna mīļāko džemperī - vispirms piedurknes, pēc tam visu džemperī.

Pogu pogāšana

1. Nolieciet kreklu uz galda tā, lai bērns to var labi redzēt. Aizpogājiet un atkal atpogājiet to, lai bērns redz, kā tas darāms. Sāciet ar apakšējo pogu, lēnām aizpogājiet to.

2. Atveriet pogcaurumu pēc iespējas plaši, lai bērns redz, ka caurumam jābūt vaļā, lai poga tiktu tam cauri. aizpogājot visas pogas un tad atkal atpogājiet. Tagad dodiet kreklu bērnam, lai viņš trenējas.

Ieliešana un iebēršana

1. Novietojiet abas krūzes uz paplātes, snīpi raugās uz iekšpusi, osas - uz ārpusi. Pieberiet tresdaļu labajā pusē novietotās krūzes ar pupiņām vai zirņiem.

2. Ar labo roku paņemiet labajā pusē novietoto krūzi un pieturiet to ar kreiso roku.

3. Ieberiet produktu tukšajā krūzē, apmainiet krūzes vietām un rosiniet bērnu izdarīt to pašu.

Pamēģiniet!

Pupiņu vietā ņemiet smalkākus produktus, piemēram, rīsus vai cukuru.

Padarbojieties ar ūdeni, pieļiet tam nedaudz pārtikas krāsas, jums būs nepieciešama arī lupatiņa.

Kad esat patrenējušies liet no vienas krūzes otrā, lejjiet no vienas krūzes vairākās mazās tasītēs.

Pārliešana un pārbēršana

1. Uz paplātes novietojiet abus katliņus, pa labi no tiem - karoti. Ieberiet rīsus katliņā pa kreisi.

2. Ņemiet ar karoti rīsus no katliņa un beriet otrā, līdz pirmais katliņš iztukšots.

3. Tagad novietojiet pilno katliņu kreisajā pusē un karoti labajā. Pasniedziet paplāti bērnam un rosiniet viņu izmēģināt pašam.

Pamēģiniet!

Sagatavojiet divus tukšus katliņus. Novietojiet starp tiem vienu katliņu, kurā ieberti rīsi. Parādiet bērnam, kā rīsus var iebert pārmaiņus vienā un otrā tukšajā katliņā.

Padoms. Visas darbības veiciet no kreisās puses uz labo. Tā jūs sagatavojiet bērnu lasīšanai. Ja bērns ir kreilis, arī jums jāņem karote kreisajā rokā.

Galda klāšana

1. Novietojiet papīra lapu, šķīvi un galda piederumus uz paplātes. Palūdziet bērnu nolikt paplāti sev priekšā galda vidū. Novietojiet paplātes priekšāpapīra lapu.

2. Sakiet bērnam: „Es nolieku īsto šķīvi uz uzzīmēta šķīvja.” Novelciet ar pirkstu gar šķīvja malu, tad pa uzzīmētā šķīvja līniju, lai bērnam top skaidrs, ka formas ir vienādas.

3. Pajautājiet bērnam: Vai vari piemeklēt zīmējumiem atbilstošus priekšmetus?” Izvietojiet galda piederumus tā, lai bērnam tie visi redzami. Iedrošiniet bērnu novietot galda piederumus uz atbilstošā zīmējuma.

Pamēģiniet!

Novietojiet uz galda vēl citus priekšmetus, piemēram, glāzi vai zupas karoti. Uzzīmējiet arī tos uz lapas.

Kad bērns jau apguvis noteiktu pārlicību par galda klāšanu, lieciet viņam novietot šķīvi un pārējos galda piederumus uz galda, nevis kā iepriekš uz lapas. Nākamais šī uzdevuma solis ir nolikt tā, lai bērns to neredz. Kad viņš novietojis visus priekšmetus uz galda, tad var paskatīties apzīmētajā lapā, vai viss izdarīts pareizi.

Darbošanās ar knaģiem

1. Ņemiet knaģus no groziņa pa vienam un spraudiet tos ap groziņa malu.

2. Parādiet bērnam, ka knaģi atver un aizver, lai viņš skaidri redz, ka knaģim jābūt vaļā, tikai tad to var piestiprināt vai noņemt.

3. Kad esat piesprauduši kādus piecus knaģus, dodiet groziņu bērnam, lai viņš turpina.

3. Kad uzdevums ir pabeigts, parādiet bērnam, kā knaģus var noņemt. Tad tie saliekami atpakaļ groziņā.

Standziņu lietošana

1. Novietojiet abas bļodiņas uz paplātes un standziņas labajā pusē no bļodiņām. Ieberiet lodītes bļodiņā pa kreisi.

2. Lietojiet standziņas, varat tās turēt virzienā no augšas uz leju. Pārvietojiet lodītes no kreisās uz labo pusi, līdz bļodiņa tukša.

3. Apmainiet bļodiņas vietām, lai ar lodītēm pildītā bļodiņa atrastos kreisajā pusē. Nolieciet paplāti bērnam priekšā, lai viņš var darboties.

Pamēginiet!

Mēģiniet veikt šo uzdevumu ar divām un vairākām tukšām bļodiņām. Parādiet bērnam, kā lodītes

var pārvietot no vienas bļodiņas citā.

Atkārtojiet uzdevumu, mudiniet bērnu sašķirot(citus) priekšmetus pēc krāsas un/vai formas.

Trauku atvēršana un aizvēršana

1.Izņemiet burciņas un pudeles no groza un salieciet tās rinda. Noskrūvējiet vāciņus un korķus un sajauktā kārtībā sarindojiet tos pudeļu un burciņu rindas priekšā.

2.Izvēlieties vienu vāciņu vai korķi un meklējiet starp burkā un pudelēm piemērotu katliņu, dariet to no kreisās uz labo pusi. Kad atrasts īstais kakliņš, uzlieciet vāciņu vai korķi un nodemonstrējiet bērnam griešanas kustību.

3.Atkārtojiet tāpat ar citiem traukiem, līdz puse no tiem aizvērti, un lūdziet bērnu uzņemties pārejo trauku aizvēršanu.

4.Kad bērns uzdevumu ir paveicis, parādiet viņam, kā vāciņus un korķus noņemt. Uzskatāmi nodemonstrējiet, ar kādu kustību burkas un pudeles atgriez un ar kādu - aizgriez. Kad esat pabeiguši, salieciet visus priekšmetus atpakaļ grozā.

Pamēginiet!

Padarbojieties arī ar dažādām kastītēm, parādiet bērnam, kā tās atvērt un aizvērt.

Sarežģītāku griešanas darbību demonstrējiet bērnam, izmantojot lielas skrūves un uzgriežņus. Uzmanieties, paturiet bērnu savā redzes lokā!

Priekšmetu uzveršana uz auklas

1.Ielieciet pogas un auklas traukā.

2.Vispirms paņemiet auklu un paskaidrojiet bērnam, ka jums auklas galā iesienams mezgls, lai uzvertās pogas nenoslīd.

3.Uzveriet pogas, līdz aukla ir pilna. Nodemonstrējiet bērnam, lai viņš skaidri var redzēt, kā jūs auklas galu verat cauri pogcaurumam, tādejādi bērns labi sapratīs, kā poga uzverama uz auklas.

3.Sniedziet bērnam trauku, lai viņš pats var pamēģināt pogu vēršanu. Kad bērns beidzis vert pogas, iespējams, viņš vēlēšies, lai jūs sasieniet auklas galus un lai no viņa veikuma rodas rokassprādzīte.

Pamēģiniet!

Pogu vietā ņemiet pērles, sāciet ar lielākiem, tad ķeraties pie mazākam.

Izmeģiniet vēršanu ar lielajiem makaroniem, uzveriet tos uz auklas un tad nokrāsojiet.

Pirkstiņu rotaļas (Brice,2016)

Pirkstiņi

Manu roku pirkstiņi *Grozot rāda izplestus*
Ir kā mammai bērniņi - *abu roku pirkstus.*
Sastrīdas un draudzējas, *Pirkstus izpleš plati,*
Sastrīdas un dzraudzējas. *tad savelk kopā*

Niķīgie pirkstiņi

Šodien pirksti stiķojas,
Šodien pirksti niķojas:
Negrib zīmēt,negrib līmēt, *Bērni pēc savas izjūtas kustina palaidnīgos*
Tikai klusi klusiņām *pirkstiņus.*
Deguntiņu urbināt.
Paklau,pirkstiņ,nu,nu,nu,
Klausi savu saimnieku! *Ar pirkstu veic brīdinājuma kustības.*

Tipu tapu

Tipu tapu,tipu tapu, *Pirkstus iemērc pirkstu krāsa,tad pa baltu papīra*
Pirksti iet pa baltu lapu. *lapu pirkst,,tipina",atstājot savus nospiedumus.*
Žvīku žvāku,žvīku žvāku, *Pirkstus iemerc pirkstu krāsā,velk uz baltas lapas svītras*
Arī tā es zīmēt māku! *dažādos virzienos.*

Rociņas

Man divas mazas rociņas,
Vēl lielus darbus neprot tās; *Rāda rokas,tās ritmiski grozot.*
Bet sīkie,mazie pirkstiņi
Ir dažreiz tīri nerātņi. *Ātri kustina pirkstus.(Ē.Balodis)*

Rokas

Man ir divas mazas rokas, *Groza delnas.*
Manām rokām darbi sokas. *Sit plaukstas.(Ē.Balodis)*

Ko prot rociņas?

Ta ada zeķītes, *Ritmiski mainot,savieno abu roku rādītājpirkstus ar īkšķiem.*
Viens,divi,trīs; *Sit plaukstas°*
Tā šuj podziņu - *Imitē šūšanas kustības.*
Gatavs drīz! *Runas ritmā sit plaukstas.*

Tā vāra putriņu, *Ar kreiso roku tur iedomātu katliņu,ar labo - imitē maisīšanu.*
Viens,divi,trīs; *Sit plaukstas.*
Tā cep kūciņu - *Grozot sit plaukstas runas ritmā.*
Gatavs drīz! *Pie vārda „drīz” parāda paceltus īkšķus.*

Kājas un galva(fragments)

Kājas dzīvo zābaciņos, *Runas ritmā dipina ar kājām.*
Kas pa sniegu skrien.
Galvā dzīvo cepurīte *Ar rokam parāda cepurīti virs galvas.*
Katru aukstu dien.(*I.Zandare*)

Manas rokas un kāja

Labā roka,kreisā roka -	<i>Rāda nosauktās rokas.</i>
Tās ir divas.	<i>Sit plaukstas.</i>
Labā roka,kreisā roka	<i>Rāda rokas - vienu,tad otru.</i>
Čakli visu paveic	<i>Sit plaukstas.</i>
Labā roka,kreisā roka	<i>Rāda rokas.</i>
Viena otrai pretī dodas,	<i>Sākot ar mazajiem pirkstiem,rokas,,satiekas".</i>
Labā roka,kreisā roka	<i>Rāda rokas.</i>
Palīdz visu veikt!	<i>Sit plaukstas.</i>
Labā kāja,kreisā kāja -	<i>Pamīšus uz priekšu izstiepj kāju uz papēža.</i>
Tās ir divas.	<i>Ritmā piesit kājas.</i>
Labā kāja,kreisā kāja	<i>Pamīšus uz priekšu izstiepj kāju.</i>
Līksmi zemi min.	<i>Piesit kājas.</i>
Labā kāja,kreisā kāja	<i>Pamīšus uz priekšu izstiepj kāju.</i>
Uz priekšu mani nes.	<i>Paiet trīs mazus soliņus uz priekšu.</i>
Labā kāja,kreisā kāja	<i>Pamīšus uz priekšu izstiepj kāju.</i>
Stingrā solī,raiti,droši	<i>Soļo uz vietas.</i>
Labus darbus veikt!	<i>Soļo uz vietas.(A.Lejiņa)</i>

Mazgāšanās

Roku roku mazgājās,
 Kas mutīti nomazgās? *Skandējot tekstu,atdarina mazgāšanas kustības.*
 Tām pašām rociņam
 Ir mutīti jamazgā. *(Latviešu tautasdziesma)*

Kalniņš

Nosēžas viens otram pretī. Ritmiski runājot, liek roku uz rokas - veido „kalniņu”. Var darīt arī tā: „Mana roka,” saka pirmais bērns un uzliek uz galda savu roku. Otrais bērns liek virsū savu roku, sakot: „Mana roka”. Tādā veidā pārmaiņus, liek roku virsū un otru velk no apakšas laukā. Rotaļājās, līdz zūd interese par rotaļu. *(Latviešu bērnu rotaļa.)*

Labu rītu!

Labu rītu,saulīte, *Skandē tekstu.Ritmā pārmaiņus sasit plaukstas*
Labu rītu,makonīt, *un uzsit ar plaukstām pa ceļgaliem.*
Labu rītu,labu rītu,
Mīļo tēti,māmulīt!
Labu rītu,lācīti,
Mīļo lellīt,mazulīt,
Labu rītu,labo rītu,
Apmīlošu jūs tūlīt! *(I.Gintere)*

Pulkstenītis

Pulkstenīti,tiku taku, *Abu roku*
Paklausies,ko es tev saku: *rādītājpirkstus ritmiski*
Rītā labi skaļi zvani *kustina pa labi,pa kreisi.*
Tā,lai pamodini mani! *Ar vienas rokas otro pirkstu jeb rādītājpirkstus veic
brīdinājuma kustības*

Pupas

Viena pupa,otra pupa, *Uz grīdas izber pupiņas,bērni tupot ritmiski*
Cita resna,cita strupa, *pa vienai liek saujā un skandē tekstu.*
Viena pupa,otra pupa, *Ar rādītājpirkstu maisa saujā pupas,tad*
Kopā iznāk pupa zupa. *ieber tās traukā.Darbības atkārto vairākas reizes,kamēr
pupas ir salasītas.*

Cepšana

Mīcu,mīcu mīkliņu,
Izcepu kūciņu, *Ar dūrēm atdarina mīklas mīcīšanu*
Izcepu kūciņu -
Mīkstu kā pūciņu.
Izcepsim labi - *ēdīsim abi.Sit plaukstas.*
Ņam,ņam,ņam! *Ar rokām rāda,kā ēdienu liek pie mutes.*
Gardi,gardi,gardi! *Glauda vēderu. (R.Arhipova)*

Cepam kukulīti

Mīcam,mīcam mīkliņu, *Ar dūrēm atdarina mīklas mīcīšanu.*
Cepam,ceпам maizīti. *Ritmiski sit plaukstas.*
Vienu lielu,vienu mazu, *Rāda lielumus.*
Gardu,gardu kukuli! *Glauda vēderu.(Latviešu tautasdziesma)*

Lietus

Lietus krīt un krīt bez mitas *Bērni stāv apkārt un tur rokās lielu auduma gabalu -*
Lietus krīt un nesasītas: *mākonīti.Uz tā šūpojot,„dancina”no viegla materiāla*
darinātas lāsītes un skaļi skandē tekstu.
Piks,peks,puks,paks,poks! *Lietus lāsītes darina*
(*J.Baltvilks*) *no krāsaina porlona vai cita viegla materiāla.*

Pastaiga

Mēs gājām,gājām,gājām, *Ar pirkstiem,„tipina”pa ķermeni virzienā uz leju*
Līdz aizgājām no mājām;
Mēs nācām,nācām,nācām,
Uz mājām atnācām! *Ar pirkstiem,„tipina”atpakaļ.*

Rūķis

Rūķītis pa mežu iet, *Soļo uz vietas.*
Galvā sārtu mīci liek, *Ar rokām virs galvas rāda rūķu cepuri.*
Ietb un skaita beciņas - *Ar pirkstu ritmiski rāda iedomātas beciņas.*
Tās,kas aug pie taciņas.

Zaķi mazgā muti!

Zaķi,zaķi,mazgā muti, *Veic ar rokām mazgāšanās kustības.*

Zaķi,zaķi,mazgā muti! *Brīdinājuma kustības ar pirkstu.*
Ja tu muti nemazgāsi,
Burkāniņu nedabūsi! *Plati izplēš rokas.*

Putniņš mazs

Lido,lido putniņš mazs, *Ar sakrustotām plaukstām atdarina putniņu.*
Knābītis tam ļoti ass. *Pirksti savilkti dūrē:īkšķis un rādītājpirksts izstiepti un sakļauti „knābītī”*
Tuk-tuk-tuk,tuk-tuk-tuk, *Atdarina knābāšanu,kustinot plaukstas locītavu.*
Koka mizā caurums top!